

МІНІСТРЕСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ, ДОШКІЛЬНОЇ, ПОЧАТКОВОЇ ТА
СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

КОРЕКЦІЙНА РОБОТА З ДІТЬМИ ІЗ ДИСЛАЛІЄЮ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Кваліфікаційна робота здобувача
освітнього ступеня магістр
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньої програми: «Дошкільна освіта.
Інклюзивна освіта»

Уткіної Ірини Олександрівни

Керівник

Д.пед.н.проф. Рашидов С.Ф.

Рецензент

К.пед.наук, доцент Іванова Д.Г.

Ізмаїл – 2022р.

Робота допущена до захисту
на засіданні кафедри дошкільної та початкової освіти
(назва випускової кафедри)

протокол № 6 від «23 грудня» 2021р.

Завідувач кафедри
Ганова Р.В.
(прізвище, ініціали)

Робота пройшла публічний захист
на відкритому засіданні ЕК
«27» січня 2022р.

Оцінка 96 Відмінно
(за стобальною шкалою) (за традиційною шкалою)

Слова ЕК
Месика Н.М.
(прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІТЕЙ З ДИСЛАЛІЄЮ	9
1.1. Дислалія: сутність поняття, етіологія виникнення, класифікація та симптоматика	9
1.2. Порівняльна характеристика дислалії, дизартрії та ринолалії	16
1.3. Вплив дислалії на психофізичний розвиток дитини.....	20
Висновки до першого розділу	24
РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЯ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ПОДОЛАННЯ ДИСЛАЛІЇ У ЗДО	25
2.1. Проведення діагностичних заходів для виявлення дислалії у дитини дошкільного віку	25
2.2. Традиційна методика роботи з корекції вад звуковимови.....	37
2.3. Використання інноваційних технологій під час корекції звуковимови у дошкільній практиці.....	63
2.4. Профілактика дисграфії у дітей старшого дошкільного віку з дислалією	89
Висновки до другого розділу	102
ВИСНОВКИ	103
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	105

ВСТУП

Актуальність теми:

Мовленнєва функція являється однією із найважливіших психічних функцій людини. У процесі мовленнєвого розвитку відбувається формування вищих форм пізнавальної діяльності, можливість понятійного мислення. Значення слова являє собою не тільки одиницю мови, а й предстає як одиниця мислення. Вже у процесі психічного розвитку дитини виникає складне новоутворення – мовленнєве мислення та мовле-мисленева діяльність.

Оволодіння мовленням являє собою здатність для створення соціальних стосунків, завдяки яким формуються та уточнюються уявлення малюка щодо оточуючої середовища, удосконалюються форми її віддзеркалення.

Мовлення виступає регулятором поведінки; воно створює умови для розвитку різних форм діяльності та участі у колективній праці. Таким чином ми можемо наголошувати на те, що мовленнєві порушення негативно впливають на загальний психічний розвиток дошкільника. Вони пошкоджують емоційно-вольову сферу, затримують формування особистості дитини, викликають розвиток негативних рис характеру (замкнутість, сором'язливість, нерішучість, пасивність, негативізм, почуття неповноцінності) [1].

Дивлячись на все вище сказане, ми бачимо, що проблема мовленнєвого розвитку дітей в усі часи була та залишається невід'ємною частиною загальної та дошкільної педагогіки. Наразі данні про відсоток цих порушень невпинно зростають. Проблематика правильної та чіткої звуковимови гостро постає не лише під час навчання у дошкільному закладі, а й у молодшому та, навіть, старшому шкільному віці. Відомо, що невеличкі помилки у вимові тих чи інших звуків можуть ускладнити шкільне навчання малюка та стати причиною його неуспішності в школі, сприяти розвитку невпевненості у собі, занижувати самооцінку, розвинути негативізм до мовленнєвого акту та до навчання загалом.

Дефектологія, а саме розділ «логопедія», покликана розв'язувати сьогоденні питання з приводу розвитку, корекції, попередження та профілактики мовленнєвих недоліків на різних вікових етапах людини. Як ми знаємо сенситивний період розвитку мовлення проходить саме в дошкільному віці, тому можемо зазначити, що для дошкільної педагогіки ця проблема постає найбільш гостро та актуально. Власне дошкільний вік є віком, коли ми повинні закласти цей фундамент знань, умінь та навичок; створити необхідні умови для всебічного розвитку та провести об'ємну роботу щодо формування мовленнєвої компетенції малюка. Тому праці багатьох вітчизняних та зарубіжних педагогів покликанні саме для розв'язання цих насущних питань.

Враховуючи все вище вказане можемо запевнити, що актуальність даної теми як ніколи постає гостро в наш час.

Стан дослідження проблеми

Треба зазначити, що в історії вивчення дислалії було багато педагогів та науковців, які намагалися надати їй визначення та поділити на види, класифікувати її. Термін «дислалія» першим у Європі ввів професор Вільнюського університету І.Франк. У 1827 році він використав це під час узагальнення усіх порушень звуковимовної сторони різної етіології. В 30-х роках ХІХ століття лікар Р.Шультес водить термін «дислалія» у вузькому значенні, він називав цим терміном вади мовлення причиною яких були анатомічні дефекти органів артикуляції. У класифікації Кусмауля була прийнята точка зору Шультеса, а також це зустрічалось у працях Гутцмана.

Згодом В.Олтушевський запропонував власну класифікацію. Він відносив до механічної дислалії випадки порушення звуковимови через анатомічні дефекти артикуляційного апарату, а функціональну через зниження слуху. Дефекти звуковимови, причиною яких були патологічні зміни у артикуляційному апараті, він назвав «дисгловією» та окреслював 4 види: губну (labialis), зубну (dentalis), язичну (lingualis) та піднебіння (palatalis) [2].

М.Е.Хватцев розглядав дислалію як форму недорікуватості та виділяв 3 форми:

- а) механічну (розщелена піднебіння);
- б) органічну (зниження слуху);
- в) функціональну (в'ялість м'язів).

В той самий час О.В.Правдіна та А.М.Смірнова виключає із складу дислалії: порушення через вади слуху. Вона виділяла функціональну та механічну (але у склад враховувала й ринолалію).

У 60-х роках С.С.Ляпидевський та О.Правдіна виключили дизартрію, а у тому же році С.С.Ляпидевський та Б.М.Гриншпун виключили ринолалію та віднесли її до окремого порушення. В ті ж роки відбувся відказ від терміну «недорікуватість», так як це симптом [1].

В наш час термін «дислалія» має міжнародний характер, хоча його зміст та види порушень, не завжди співпадають. Ці розбіжності пов'язані з тим, які основи беруть вчені при описі порушень: анатомо-фізіологічні, психологічні чи лінгвістичні. В традиційних описах за основу фахівці беруть клінічні критерії, різні вимовні дефекти типу дислалії розглядаються як рядоположні. Опис, в основі якого лежать лінгвістичні та психічні критерії, у термін дислалії включають то різні її форми й види, то фонетичні та фонетико-фонематичні порушення звуковимови (наприклад, в роботах Р.Е.Левіной) [1.2].

За статистичними даними можна поглянути відсоток дітей з ускладненням звуковимови. Так за результатами ВОЗ порушення мови спостерігається у 30% дітей, які пішли в перший клас, тобто за даними у третини всіх дошкільників мовленнєва функція не досягає норми та потребує втручання фахівців.

Дослідження зарубіжних колег надає наступну картину: частота вад мовленнєвого характеру варіюється від 5 до 20% та вище. Тоді як розповсюдженість цієї категорії відхилень досягає 15%, [4] а специфічний розлад артикуляції зустрічається у 10% дітей до 8 років та у 5% старше 8 [3].

Отже, можна зазначити, що дане порушення найпоширеніше ніж інші.

Мета мого дослідження полягає в тому, щоб визначити етіологію порушень звуковимови, їхні види, основні прояви та симптоми, а також визначити найкращі шляхи корекції, попередження, профілактики та усунення дефектів. Постежити інноваційні технології, які використовуються у ЗДО для подолання вад звуковимови під час гри, арт-терапії та інших технологій.

Суб'єкт дослідження – діти з дислалією.

Предмет дослідження – робота логопеда та вихователя щодо подолання дефектів звуковимови; інноваційні технології корекції дислалії та профілактики дисграфії у старшому дошкільному віці.

Ціль дослідження – розглянути впливові технології навчання та виховання дітей з дислалією у ЗДО.

Завдання дослідження:

1. Дослідити особливості психофізичного розвитку дітей з дефектами мовлення; як дане порушення впливає на загальний розвиток;
2. Розкрити основні форми, симптоматику та причини виникнення вад мови;
3. Розглянути принципи аналізу мовленнєвих порушень;
4. Простежити як вади звуковимови можуть ускладнювати процес оволодіння грамотою;
5. Проаналізувати засоби та методи корекційної роботи;
6. Привести приклади інноваційних технологій та їх впливу;
7. Простежити та довести ефективність арт-терапії на заняттях в ЗДО;
8. Виявити ефективні шляхи профілактики порушень писемного мовлення.

Весь матеріал представлений у магістерській роботі може бути використаний у ЗДО, приватних та державних центрах розвитку дитини, у консультативних пунктах та в домашніх умовах. Надана інформація допоможе не лише педагогам, а й батькам простежити структуру порушення

та шляхи її подолання й профілактики; скорегувати домашнє виховання задля покращення мовленнєвої ситуації та кращій підготовці дитини до школи.

РОЗДІЛ І. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІТЕЙ З ДИСЛАЛІЄЮ

1.1. Дислалія: сутність поняття, етіологія виникнення, класифікація та симптоматика

Дислалія – дефект звуковимови при нормальному слуху та збереженої іннервації мовленнєвого апарату через аномалії артикуляційного апарата, недорозвитку фонематичних процесів, несприятливих умовах сімейного виховання [5].

Даний вид дефекту зазначається як найпоширеніший та легший у зрівнянні з іншими. Тим паче це не є заважає йому комплексно впливати на загальний розвиток дитини та ставати причиною затримки навчального процесу та неуспішності у школі.

Формування вимовної сторони мови – складний процес у ході якого малюк вчиться диференціювати звуки, розуміти звернену до нього мову, вчиться керувати власними артикуляційними органами. Ця сторона мови формується під час активної комунікації малюка із соціальним оточенням. Тому, якщо в даний період на шляху до успішного оволодіння будуть зустрічатися перепони чи недостатній зв'язок, то у дитини процес засвоєння мовою буде із затримкою.

Звуки нашої мови – особливі, складні утворення, які має лише людина. Вони утворюються у малюка на протязі декількох років після народження. В цей процес включені складні мозкові системи та периферія (мовленнєвий апарат), які керуються центральною нервовою системою. Специфічні причини, які можуть послабити процес формування, негативно впливають на становлення вимовної сторони.

Вимова вкрай організована система. Процес її становлення та оволодіння відбувається із відхиленнями, із різною точністю, тривалістю, приближенням до зразку. Весь цей шлях малюка спіткають труднощі, які у

більшості дітей минають із плином часу. Але у деяких вони залишаються та потребують кваліфікованої роботи [1.4].

Давайте розглянемо принципи аналізу мовленнєвих порушень, які виявила Р.Е.Левіна. Вона була одною із перших вчених, яка сформулювала принципи аналізу мовленнєвих порушень, адекватних засобам логопедії як науки. Левіна виділяла три основних принципа: розвитку, системного підходу та розглядання мовленнєвого порушення із іншими сторонами психічного розвитку малюка.

1) Принцип розвитку

В основі цього принципу покладено еволюційно-динамічний аналіз виникнення дефекту. Вчена передбачала те, що важливо не лише статично описати дефект, а ще й динамічно аналізувати його виникнення. Тобто ми маємо не лише оцінювати безпосередні результати, а ще його відстрочений вплив на формування мовленнєвих та пізнавальних функцій.

Аналіз мовленнєвих дефектів у динаміці вікового розвитку, оцінка витоків його появи та прогнозування наслідків потребують досконале знання особливостей та закономірностей розвитку мови на певних вікових етапах, а також передумов та вимог до його виникнення. Наприклад, у разі пошкодження центральної нервової системи виникають недоліки іннервації м'язів артикуляційного апарату, що призводить до зниження рухомості органів мови. Це проявляється у порушенні вимови звуків. Але цим дефектом все не закінчується. Ускладнення у вимові звуків тягнуть за собою недоліки артикуляційного сприймання мови. Нечіткість у сприйнятті звуків спричинює відставання у оволодінні звуковим складом слова, що у майбутньому викличе труднощі в оволодінні письмовою мовою.

Таким чином обмеження моторної активності мовленнєвого апарату спричинює пошкодження вимови звуків, ускладнюють активну мову дитини. Все це призводить до зниження словарного запасу, диференціації звуків тощо.

Аналіз мовленнєвих порушень з точки зору розвитку дає нам змогу простежити первинний дефект та зв'язані з ним вторинні порушення. Це має провідне значення під час діагностики.

2) Принцип системного підходу

За основу цей принцип бере системну будову та системну взаємодію різних компонентів мови: звукова, вимовна сторона, фонематичні процеси, лексико-граматична будова.

Порушення мови можуть торкатися тих чи інших її компонентів. В одному випадку більше пошкоджується звуковимова та чіткість промови (фонематичні вади); внаслідок інших – вада звуковимови комбінується із не достатком оволодіння звуковим складом слова (фонетико-фонематична вада). В цих випадках ми можемо прогнозувати утруднення оволодіння процесами письма та читання.

Маємо зазначити взаємозв'язок між звуковою стороною слова та його лексичним й граматичним значенням. Так, заміна звуків може спричинити до зміни значення слова. Наприклад, кіт та кит. Із зміною голосної ми отримаємо зовсім нове слово.

Таким чином, принцип системного підходу під час аналізу мовленнєвих порушень обґрунтований як системне поєднання між усіма компонентами мови, так й нейрофізіологічними даними щодо формування функціональної мовленнєвої системи.

Цей принцип є основою педагогічної класифікації дефектів мови, визначає комплектацію дітей у спеціальних закладах корекції та визначає шляхи й методи корекції та профілактики мовленнєвих порушень.

3) Принцип зв'язку мовлення з іншими сторонами психічного розвитку малюка

Як зазначали Л.С.Виготський, А.Р.Лурія, А.В. Запорожець та інші вчені, всі психічні процеси (мислення, увага, пам'ять, уява тощо) формуються у прямому зв'язку із мовленням у процесі розвитку.

Зв'язок мовлення з іншими сторонами психічного розвитку відбувається диференційовано та специфічно для кожного психічного процесу. Наприклад, розвиток правильної звуковимови залежить як від збереження рухово-кінестетичної функції периферичного апарату, слухового сприйняття та розвитку взаємозв'язку між ними, так від аналітико-синтетичної діяльності кори головного мозку, яка дозволяє спів ставляти вимовлене із еталоном. При недостатності цієї функції дитина не спів ставляє свою вимову із правильною (в цьому випадку йде мова про недорозвиток процесу самоконтролю).

Таким чином, під час діагностики дитини фахівець повинен комплексно підходити до цього процесу та включати у діагностику пункт із обстеженням психічних функцій.

Знання принципів аналізу мовленнєвих порушень дає нам сильну теоретичну основу для поставлення правильного діагнозу, але фахівець повинен знати ще й причини цих порушень. Отже, розглянемо етіологію дислалії більш уважно.

Загальну етіологію дислалії можна відносно розділити на 2 групи:

1. Органічні причини: проблеми звуковимови виникають внаслідок аномалій у структурі мовленнєвого апарату, які , в свою чергу, можуть поділятися на набуті та вроджені. Їх розділяють на:

- порушення прикусу;
- відсутність зубів;
- закоротка уздечка верхньої губи;
- розщелина твердого піднебіння;
- високий звід піднебіння

2. Соціально-педагогічні:

- малюк чує та копіює неправильну вимову батьків;
- зниження слуху;
- педагогічна занедбаність;
- батьки ігнорують неправильну вимову малюка;

- виявлення фонематичних відхилень;
- інтелектуальна недостатність [6].

В педагогіці виділяють 2 форми дислалії :

1. Механічна або органічна (виділяється у випадках патологій структури артикуляційного апарату);
2. Функціональна (коли є органічні порушення, наприклад: периферичні чи центрально обумовленні).

В дитячому віці виникають функціональні дислалії у процесі засвоєння системи звуків, тоді як механічні – у будь-якому періоді через пошкодження периферичного мовленнєвого апарату. Порушення однієї пари звуків спостерігається під час функціональних, а групи звуків – механічних дислалій.

Функціональна дислалія характеризується порушеннями фонем без органічного пошкодження артикуляційного апарату. До основних причин, які її викликають можна віднести:

- соматичну ослабленість дитини (часті хвороби у процес активного формування мови);
- затримку психічного розвитку (ММД);
- негативний вплив навколишнього середовища (аморальні відносини в сім'ї, емоційні та соціальні деривації тощо).

В методичній літературі виділяють 3 форми функціональної дислалії:

- 1) акустико-фонематична;
- 2) артикуляторно-фонематична;
- 3) артикуляторно-фонетична.

До акустико-фонематичної дислалії відносять вади звукового оформлення мови, внаслідок не сформованості операцій переробки фонем за їх акустичними параметрами у сенсорній сфері механізму сприйняття мови.

Основа порушення: недостатній розвиток фонематичного слуху (процес впізнання та розрізнення фонем у слові).

Дитина плутає схожі за звучанням звуки та не може розрізнити і класифікувати їх. Все це призводить до неправильного вживання тих чи інших груп фонем (Наприклад: гора-нора; жук-сук). Ці недоліки заважають розуміти мову як самому говорючому, так й слухаючому.

Не вміння розрізнити звуки, яке веде до уподобання, спостерігається при дислалії у відношенні до фонем із одновимірними акустичними ознаками. Наприклад, у відношенні шумних звуків, які відрізняються за принципами глухості-дзвінкості (ж-ш, д-т, к-г, з-с тощо).

При акустико-фонематичній дислалії у малюка збережений слух. Дефект виявляється у вибіркового ставленні до фонем та їхнього відрізнення.

До артикуляторно-фонематичної дислалії відносимо дефекти не сформованості операцій відбору фонем за їхніми артикуляційними особливостями у моторній сфері відтворення мови. Є 2 основних варіанта відбору:

- 1) дитина підбирає легший для вимови звук та замінює їм складний (при цьому артикуляційна база частинно сформована);
- 2) у малюка змішаний підбор звуків; він може казати слово правильно та неправильно (артикуляційна база повністю сформована). Це призводить до змішання звуків внаслідок неможливості диференціювати їх.

Заміна та змішення фонем при цьому дефекті відбувається за принципом артикуляційної подібності. Наприклад: свистячі та шиплячі (с-ш, з-ж); між вибуховими шумними передньоязиковими та задньоязиковими (т-к, д-г); між парними за артикуляцією язиковими твердими та м'якими (с-с', л-л', т-т').

При цьому дефекті у дитини сформований фонематичний слух. Вона розрізняє всі фонемі, впізнає слова, у тому числі слова-пароніми. Малюк знає про свою ваду та намагається її побороти. В більшості випадків ця самокорекція проходить успішно.

До артикуляторно-фонетичної дислалії ми відносимо неправильне формування артикуляційних поз при відтворенні звуків. Часто неправильні фонемі приближені до правильних, тому слухач може без ускладнень співвіднести їх до певної категорії.

Викривлені фонемі визначаються наступними поняттями:

- 1) ротацізм (р, р');
- 2) ламбдацізм (л, л');
- 3) стигматизм (свистячі та шипящі);
- 4) йодацізм (й);
- 5) хітизм (х, х');
- б) каппацізм (к, к');
- 7) гаммацізм (г, г') [7].

Механічна (органічна) дислалія характеризується порушенням звуковимови внаслідок анатомічних особливостей мовленнєвого апарату. При механічній дислалії О.Правдина виділяла наступні рівні вимови:

1. невміння правильно вимовляти звук чи групу;
2. недостатня диференціація звуків (змішування);
3. неправильно вимова їх у зв'язному мовленні, але правильна вимова ізольовано та/чи у простих словах [8].

Серед основних симптомів ми виділяємо:

- пропуск звуку (повна втрата на початку, в середині та кінці слова);
- заміна (складний звук на більш легких, глухий та твердий тощо);
- змішення (дитина не може провести диференціацію; основна причина: незакінчений процес засвоєння системи фонем);
- викривлення (ненормована заміна звуків; іноді промова фонем іншої мови, наприклад: бокова чи міжзубна вимова свистячих, горлова р тощо) [9].

Серед порушень, пов'язаних із вадою зубів, найбільш часто спостерігаються дефекти свистячих та шиплячих (виникає зайвий шум), губно-зубних, передньоязикових, вибухових, рідше – р та р'.

Часто фахівець зустрічає порушення гласних звуків, які стають малорозбірливими. Але не завжди ми можемо простежити дефект, інколи мова дитини не зіпсована цією особливістю.

При аномаліях язика спостерігається боковий стигматизм та недоліки вимови шиплячих. В окремих випадках процес вимови порушується в цілому.

Значно рідше фахівцями виявляються вади, які спричинюють дефекти губів (вродженні вади корегуються хірургічним шляхом). Таким чином дана категорія вад зустрічається при механічному пошкодженні чи травмах. Через це виявляється порушення звуковимови губних звуків, внаслідок неповного смикання губів. Інколи мають місце дефекти вимови лабіалізованих голосних (о, у).

Підсумовуючи вище вказану інформацію можу наголосити на необхідності швидко та вчасно виявляти перші симптоми вади та не чекати на те, поки дитина «самостійно виговориться»; важливою умовою для батьків та вихователів є невідкладна зверненість до фахівця, зміна методів на навичок виховання й навчання; підвищена увага до мовленнєвої активності та правильності, а також (звертаючись власне до законних представників дитини) зміна «шкідливих» звичок спілкування у сім'ї. Не треба викривляти слова, звертаючись до дитини; занадто часто «сюсюкатись». Важливо слідкувати за культурою мови у сім'ї, намагатися слідкувати за власною вимовою та правильністю вживання слів, уникати жаргонів та суржику, більше часу спілкуватися з малечею, не втрачати контакт з чадом.

1.2. Порівняльна характеристика дислалії, дизартрії та ринолалії

В наш час багато мовленнєвих вад можуть мати стертий характер, що обумовлюється зміщенням порушень, які вони викликають.

Висококваліфікований працівник (логопед) повинен знати та відрізнити ключові симптоми та прояви окремих розладів для того, щоб максимально правильно та точно поставити діагноз. Від вміння чітко розрізнити порушення буде залежати ефективність підібраних корекційних заходів та можливості максимально скорегувати неправильну вимову у дітей.

Дислалія це те порушення, прояви якого можуть бути симптомами більш серйозних та складних мовленнєвих вад, тому ми розглянемо теоретичні відомості про них.

Порівняльна характеристика дислалії та дизартрії:

1) Анатомічний компонент

Дислалія характеризується відхиленням в будові периферичного мовленнєвого апарату при механічній дислалії

Всі форми дизартрії включають в себе порушення артикуляційної моторики, які характеризуються рядом ознак (наприклад: порушення м'язового тону; неправильному положенню язика у роті, асиметрії обличчя тощо).(11-12)

2) Неврологічний компонент

У матері вагітність та пологи проходять без ускладнень, при народженні крик дзвінкий та сильний. Гуління та лепет з'являються у термін, гарно інтоновані. Формування моторних функцій підлягає віку. Розвиток мови зумовлений віком. Міміка виражена [10].

Під час дизартрії в мовленнєвому анамнезі гуління та лепет інколи проявляються своєчасно, але з обмеженою кількістю звуків. Лепет на більш пізніх етапах різко обмежений у розвитку; дитина не виявляє спонтанних спроб до звуконаслідування [11].

3) Інтелектуальний розвиток

Як правило, під час дислалії, інтелектуальний розвиток дошкільника в межах норми, але під час функціональної зустрічаються випадки дітей із ЗПР.(10)

Під час дизартрії зустрічаються малюки з нормальним інтелектуальним розвитком, із ЗПР чи олігофренією.

4) Вищі психічні функції

Під час дислалії не виявляються порушення пам'яті, мислення чи уваги.

Дизартрія характеризується порушенням уваги, пам'яті, емоційно-вольової сфери, мислення; простежуються легкі моторні розлади та повільне формування рядку вищих кіркових функцій [12].

5) Звуковимова

Дислалія включає в себе порушення звуковимови, які проявляються в дефекті відтворення звуків: викривленій вимові, заміні, пропусків чи зміщенні фонем.

Дизартрія включає в себе порушення звуковимови та голосу в сукупності із порушенням артикуляційної моторики та мовленнєвого дихання. Особливості прояву: порушується вимова як приголосних, так і голосних.

6) Фонематичні процеси

Під час дислалії вибірково не формується функція відрізнення фонем. Це обумовлене несформованістю операцій відбору фонем за їх артикуляційними ознаками в моторній ланці продукування мови.

Під час дизартрії порушення фонематичного сприймання мають вторинний характер. Дитині важно відрізнити близькі за звучанням слова та підібрати картинки на заданий звук. Змашена, незрозуміла мова не дає їм можливості для формування чіткого слухового сприймання та контролю. Все це ускладнює порушення звуковимови.

7) Просодична організація мови

Дитина з дислалією має дзвінкий та чистий голос; темп та ритм мови відповідає віковій нормі. Проковтування слини автоматизується під час розвитку мови. Інтонація та мовленнєве дихання відповідає нормі.

Дитина з дизартрією має голос з назальним відтінком, хриплий, сиплий та ослаблений. Спостерігається компенсуючи напруження м'яз під час розмови голосно. Темп прискорений, мовлення змазане. Під час довгої розмови у роті накопичується слина; утруднена автоматизація проковтування. Затримка розвитку мовленнєвого дихання; інтонація трохи бідна.

Порівняльна характеристика дислалії та ринолалії

Структура мовленнєвого дефекту

Первинні мовленнєві симптоми дислалії:

- Недорозвиток фонематичної сторони, недорозвиток мовленнєвого дихання (короткий видих, слабкий повітряний струмінь).

Вторинно порушена письмове мовлення.

Первинні мовленнєві симптоми ринолалії:

- Недорозвиток фонематичної сторони мови (пропуски, викривлення, заміна та зміщення звуків);
- Порушення звуко-голосової структури слова;
- Порушення тембра голосу, інтонації;
- Недоліки лексико-граматичного строю .

Під час дислалії характерні особливості будови та рухливості артикуляційного апарату.

Під час ринолалії характерні анатомічні зміни лицьового скелета, функціональні фізіологічні розлади.

Дислалія може характеризуватися повною відсутністю звуку, заміною іншим правильно вимовленим; нетривалим зміщенням засвоєного звуку; стійким зміщенням звуків чи викривленням.

Під час ринолалії порушуються приголосні та голосні звуки [13].

Отже, підсумовуючи все вище сказане, ми можемо простежити однакові симптоми, які вплутаю в оману фахівця та заважати йому назначити правильну корекційну роботу з малюками. Тому треба наголосити на тому, щоб вчитель-дефектолог чи логопед із великою увагою підходив до

діагностики дитини та знав ключові (відмінні) риси кожного із мовленнєвих вад. Це може попередити ризик неправильно поставленого діагнозу та обраного корекційного шляху у подальшому.

1.3. Вплив дислалії на психофізичний розвиток дитини

Як ми знаємо розвиток мови відіграє велику роль для соціалізації, навчання та успішності дитини. Мовлення торкається всіх сторін та сфер нашого розвитку. Від неї залежить розвиток когнітивної та емоційно-вольової сфери, самооцінка та впевненість малюка. Навіть легкі вади мовлення можуть спричинити великі проблеми для дитини під час не лише дошкільного, а й шкільного навчання. Дефекти звуковимови, без втручання та формування умов їх корекції та подолання, можуть викликати такі порушення як дислексія та дисграфія у майбутньому. Все це стане причиною неуспішності молодшого школяра та формуванню невпевненості у нього.

Отже, зараз ми розглянемо як саме вади звуковимови можуть впливати на загальний розвиток дошкільника.

Діти з поліморфною дислалією:

- мають нормальний інтелект та працездатність; розумові процеси розвиваються в межах норми, виключенням є рідкі випадки затримки психічного розвитку (іноді спостерігається дислалія з рисами інфантилізму);
- виразні вади емоційно-вольової сфери та поведінки не зустрічаються. Поведінка під час занять нормальна. Діти із задоволенням виконують завдання логопеда та старанно виправляють власні дефекти;
- можна спостерігати вегетативні порушення для яких характерна пітливість;
- діти мають не різко виражене зниження пам'яті, яке впливає на засвоєння матеріалу. Утруднений процес запам'ятовування слів у

дошкільників із дислалією пов'язаний не лише із ускладненням вироблення умовних рефлексів та послабленням уваги, але й із порушенням фонематичного слуху, який виникає внаслідок недорозвитку звуковимови;

- мислення та увага в нормі. Діти рухомі, активні, без ускладнень можуть переключитися з однієї діяльності та іншу;
- структура артикуляційного апарату без порушень;
- сон спокійний, без нічних жахів;
- навички особистої гігієни виробляються легко та стійко затримуються;
- немає порушень темпо-ритмічної організації мовлення, зміни дихання не типові, фонаційні вади відсутні. Дискоординація дихання, голосоутворення та артикуляції відсутня;
- дошкільники із дислалією розуміють звернену до них мову, мають нормальний словниковий запас, голосний голос та нормальний темп мови [14].

Незначні дефекти вимови звуків не стають причиною катастрофічних проблем у дошкільному дитинстві, але це не означає, що вони не впливають та не гальмують розвиток певних процесів під час дозрівання кори головного мозку. Без належної корекційної роботи вади вимови можуть відіграти негативну роль у процесі оволодіння дітьми грамотою та стати гальмівним важелем цього складного психофізичного процесу.

Як нам відомо мовленнєва функція являється важливою психічною функцією людини. В процесі мовленнєвого розвитку формують вищі форми пізнавальної діяльності та можливості понятійного мислення. Порушення мовлення у певній мірі буде відображатися у діяльності та поведінці малюка. Найвпливовіше вона відобразиться на процесі оволодіння грамотою.

Під час шкільного навчання молодший школяр не лише закріплює та поглиблює всі раніше засвоєні мовленнєві навички та вміння (діалогічна та монологічна мова), а також вчиться новим – письмова мова. Педагогами встановлено, що успішне оволодіння процесом читання залежить від

сформованості у дитини пізнавального відношення до мови, а саме в орієнтації звукової структури слова та його словниковому складі.

Порушення вимовної сторони мови може викликати різні типи помилок на письмі, а саме:

- Елізії.

Внаслідок елізії дитина пропускає частини слова, через це «скорочується» кількість звуків чи складів у слові. При формуванні письмової мови елізіям підлягають букви на письмі. Головним механізмом, який регулює скорочення слова, виступає наголошений склад. Він зберігається дитиною та слугує акцентом (звуковим центром), який не може бути виключеним. Збереження інших складів буде залежати від степені редукування голосного та місця у слові.

- Перестановка.

Це порушення займає особливе місце, бо під час нього дитина не виключає склади, але змінює їх місцезнаходження у слові. Якщо на письмі дитина здатна до перестановок, то відбувається порушення розуміння значення слова.

Як тип помилки перестановка може виходити за рамки слова та відбиватися на словосполученнях чи реченнях.

- Вставка (ітерація).

При цьому дитина додає зайвий звук чи склад у слово, що спричинює велику кількість помилок на письмі, а в разі цього – неуспішність.

- Контамінація (змішення).

Малюк вимовляє слово як синтез двох або більше слів.

- Антиципація.

Відбувається заміна перших букв наступними (дід кришею – під кришею).

- Персеверація.

Малюк «застрягає» на певному складі чи звуці та може циклічно його повторювати.

Всі наявні порушення можуть відобразитися під час процесу письма та ставати причиною великої кількості помилок. Порушення вимови призводить до специфічних наслідків, а саме:

- порушення антонімічних засобів мови;
- синонімічних засобів;
- порушення родових понять;
- не сформованістю узагальнених понять;
- порушення та викривлення граматичної форми;
- заміна однією граматичною формою іншою;
- не правильне використання суфіксів (грибик – грибок);
- вибір суфіксів, які не співвідносяться за граматичним значенням роду (банчик – баночка);
- викривлення кореню похідного слова (ногища – ножища);
- не правильне використання приставок тощо [15].

Отже, як ми можемо побачити, порушення звуковимови викликає деякі специфічні ускладнення під час розвитку малюка. Вплив дефектів при дислалії не носить глобального та серйозного характеру, але може явно негативно впливати під час оволодіння писемною мовою. Вимовна сторона прямо залежить від того як дитина буде писати чи читати, як буде сприймати слова та розрізняти їх. Кваліфікований фахівець повинен приймати до уваги факт того, що малюк, маючи дефекти вимови, отримує здатність не правильно нашептувати собі під час диктанту, не правильно чути звуки у слові, не диференціювати їх, мати низьку увагу до звукового складу слова та не сприймати словесні інструкції педагога.

Тому ми можемо зробити висновок, що в разі нашого не випередженого ставлення до цих незначних відхилень, ми маємо перспективу, в подальшому, до більш стійких та складних порушень при яких дитина буде мати справу із перепонами на шляху до успішного навчання та соціалізації.

Висновки до першого розділу

Підсумовуючи все вище сказане, ми можемо дійти до певних висновків, що:

1. Дислалія наразі виступає як найбільш розповсюджений дефект мовлення у дітей дошкільного віку.

2. Не дивлячись на те, що порушення звуковимови характеризується як найлегший для корекції та профілактики дефект, воно все рівно постає нагальною проблемою логопедії.

3. Навіть незначні вади звуковимови, без вчасного звернення до спеціаліста, можуть тягти за собою ряд майбутніх проблем, які будуть пов'язані із навчанням грамоти, шкільною неуспішністю та самооцінкою дитячої особистості в цілому.

РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЯ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ПОДОЛАННЯ ДИСЛАЛІЇ У ЗДО

2.1. Проведення діагностичних заходів для виявлення дислалії у дитини дошкільного віку

Діагностичне обстеження являється однією із чинних частин роботи логопеда із дитиною. Діагностичні заходи надають нам повну картину дефекту, причин його виникнення, характеру та терміну появи недоліку, а також виявляють компенсаторні можливості дитини, які можуть допомогти фахівцю під час корекційної роботи.

Грамотна, чітка та комплексна діагностика надає спеціалісту достатній обсяг знань для того, щоб розробити найефективніший шлях щодо корекції мовлення малюка.

Комплексне обстеження дитини із дислалією має на меті постановку точного логопедичного діагнозу, який є необхідним для подальшої роботи. У зв'язку із цим виділяють п'ять основних завдань:

- відмежувати дислалію від інших порушень;
- виявити особливості дефекту (самостійний чи включений до того чи іншого комплексу);
- визначити всі звуки вимови яких порушена;
- виявити причини їхнього виникнення;
- зазначити чи спростувати наявність вторинних дефектів розвитку, внаслідок порушення звуковимови.

Під час комплексного обстеження (на комісії ПМПК) беруть участь фахівці різних сфер, такі як: логопед, психолог, ортодонт, невролог, лор, психіатр. Всі фахівці дають можливість чітко та досконально описати картину розвитку дитини, а саме:

- дати розширену інформацію щодо зрілості малюка;
- уточнити шляхи корекції порушення;

- скласти прогноз на майбутнє формування мовленнєвого розвитку.

Логопед проводить мовленнєву діагностику у своєму кабінеті (разом із присутністю одного з батьків малюка). Для обстеження у фахівця наявні певні інструменти, а саме: дерев'яні шпателі, настільна лампа із обертовим рефлектором, дзеркало (індивідуальне та настінне), різноманітні іграшки, які створюють шум та звуки, зображення предметів тощо.

Процедура вивчення стану мовлення дитини складається із п'яти етапів. Розглянемо кожен окремо:

1 етап. характеризується обов'язковим знайомством з дитиною, створенням позитивної та довірливої атмосфери, а також спілкуванням з батьками (збір анамнезу). На цьому етапі спеціаліст визначає:

- рівень психічного та фізичного стану здоров'я;
- взаємини дитини із батьками, однолітками, вихователями;
- відношення дошкільника до дефекту;
- інтереси та здібності;
- особливості емоційно-вольової сфери;
- відомості щодо загального та мовленнєвого розвитку.

При необхідності на першому етапі логопед проводить бесіду із батьками.

На 2 етапі проводиться обстеження анатомо-фізіологічних особливостей будови артикуляційного апарату. При цьому ми маємо використовувати шпателі та мати гарно освітлення кімнати.

3 етап має на меті простеження рухомості органів артикуляції, вивчення тону м'язів . Під час цього використовуються артикуляційні вправи, які охоплюють рухову активність усіх органів.

4 етап – вивчення звуковимови.

Нарешті, на 5 етапі ми маємо змогу простежити за рівнем слухової диференціації звуків. Для цього нам потрібно вирішити ряд поставлених задач:

- 1) перевірити стан слуху;

- 2) виявити диференціацію не мовленнєвих звуків;
- 3) стану слухової пам'яті та розуміння мови;
- 4) слухове відрізнєння складів та слів із опозиційними звуками (ба – па; да – та; ва – фа тощо);
- 5) перевірити стан фонематичного аналізу та синтезу (дітям старше за 4 роки) [16].

Ми простежили основні етапи проведення діагностичного обстеження, тепер розглянемо варіанти карт обстеження. Існують певні види карт мовленнєвого обстеження дошкільників із дислалією. Я зупинила свій погляд на схемі Л.Г.Волкової, яка розробила повну та більш адаптовану під вчителя-логопеда схему діагностичного обстеження у вигляді бланку.

Ця схема має наступні підрозділи:

1. Анкетні данні

Вони включають в себе:

- ПІБ дитини
- Дату народження (число, місяць, рік);
- Дату обстеження;
- Вік (кількість років, місяців);
- Домашню адресу та телефон;
- Дата надходження логопедичну групу;
- Діагноз.

2. Інформація щодо батьків

- Мати: ПІБ, професія, освіта, місце роботи;
- Батько: ПІБ, професія, освіта, місце роботи;
- Скарги батьків (особливості поведінки малюка, незвичайні вчинки; порушення у мовленні чи спілкуванні; складнощі у навчанні; вплив вад звуковимови на засвоєння програми дитячого садку; ускладнення під час контактів із однолітками чи дорослими: знайомими та незнайомими);

- Спадкові хвороби (наявність вад мови, нервової системи, хронічні захворювання батьків).

3. Загальний анамнез

- Від якої вагітності дитина;
- Характер вагітності: токсикоз, хронічні чи інфекційні захворювання;
- Характер пологів: стрімкі, затяжні, сухі;
- Особливості раннього віку: перенесенні захворювання (у 1 р., у період від 1 до 3 років); інфекції, соматичні захворювання.

4. Данні щодо розвитку мовлення

- Характер лепету;
- Час появи першого речення.

5. Логопедичне обстеження

А) Стан звуковимови:

- Виявлення характеру порушення приголосних звуків: відсутність, заміна, вади артикуляції під час різних умов вимови (ізольовано – за наслідуванням фахівця; у відкритих, закритих складах; у словах: односкладних, двоскладних та трьох складних простої складової структури, яка складається із відкритих складів; теж саме, але із закритими складами та із збігом приголосних; у реченнях із дефектним звуком; під час зв'язної мови).

Б) Особливості динамічної сторони мови:

- Темп: нормальних, пришвидшений, повільний;
- Ритм: нормальний, аритмічний, правильне використання пауз під час промови;
- Інтонація (використання основних видів інтонації): оповідна, питальна, спонукальна.

В) Анатомічна структура артикуляційного апарату:

- Губи: товсті, тонкі, укорочена верхня губа, неповне змикання губ;
- Щелепа: прогенія (зайве висування вперед нижньої щелепи), прогнатія (зайве висування верхньої щелепи вперед);

- Прикус: відкритий передній, відкритий боковий;
- Зуби: маленькі, занадто великі передні зуби, відсутність, поза щелепної дуги тощо;
- Язик: занадто товстий, не вміщується у роті, занадто вузький; укорочена підязикова вуздечка;
- Піднебіння (тверде та м'яке): занадто низьке тверде піднебіння, сплющене, «готичне», куполоподібне, укорочене м'яке піднебіння, роздвоєння маленького язичка.

Г) Стан мимічної мускулатури

Під час цієї перевірки логопед пропонує дитині ряд вправ, наприклад:

- 1) Підняти брови верх – опустити; нахмурити брови – спокій;
- 2) Заплющити очі – відкрити; прищуритись;
- 3) Надути щоки – спокій;
- 4) Відобразити на обличчі певні емоції (радість, печаль, підозра, здивування, гнів тощо);
- 5) За словесною інструкцією показати як людина їси лимон, солодке варення, гіркий лук, солений огірок.

Після цих завдань відмічається: збережена миміка, амімічність, недостатня рухомість окремих мимічних м'язів (чола, глаз, щік, губ).

Д) Стан орального праксису:

- Кінестетична основа мови: здатність до виконання артикуляційних рухів;

Під час обстеження використовуються наступні вправи, наприклад:

- 1) Для губ: витягнути губ вперед – посміхнутися, спокій; підняти вверх верхню губу – опустити вниз нижню та навпаки;
- 2) Для язика: відкрити рота – показати широкий язик – підняти його на верхню губу – опустити на нижню – сховати до рота – закрити рота; відкрити рота – показати вузького язика – торкнутися правого та лівого кутка губ – закрити рота; відкрити рота та показати по черзі широкий та вузький язик ; відкрити рота – вузьким язиком провести по колу по

верхній та нижній губі за часовою стрілкою, потім навпаки – сховати язика;

- 3) Для нижньої щелепи: обережно порухати нижньою щелепою вправо та вліво;
- 4) Для м'якого піднебіння: відкрити рота – покласти язика на нижню губу – покашляти із відритим ротом та із язиком на нижній губі. Візуально ми будемо бачити як м'язи м'якого піднебіння скорочуються та піднімають його.

По закінченню вправ фахівцю треба відмітити:

- об'єм рухів (повний – виконано всі рухи; неповний – виконана частина рухів; порушень об'єм рухів – викривлена серія рухів);
- точність виконання (збережена – всі рухи виконані у запропонованій послідовності; порушена – пошук артикуляції чи додаткові рухи);
- тонус (збережений – рухи виконані із необхідною силою та напругою; порушений – рухи чи їхня частина виконанні в'яло, без достатнього напруження артикуляційних м'язів);
- темп рухів (нормальний – один рух виконується за іншим без пауз; уповільнений – між рухами спостерігаються паузи у 3-5 секунд; прискорений – рухи виконуються так швидко, що попередній рух ще не виконаний, а малюк вже починає робити наступний);
- синкінезії (немає; є – під час виконання вправ виникають додаткові рухи як у артикуляційних, так й у м'яких м'язах).

Е) Стан слухової, дихальної та голосової функції

Стан сприймання мови на слух перевіряється під час проведення бесіди із дитиною та під час виконання доручень, наприклад: «Візьми ляльку», «Поклади її у краватку», «Підійди до шафи та візьми кубики», «Склади піраміду» тощо.

Під час обстеження голосової та дихальної функції ми відмічаємо:

- тип дихання (грудний, діафрагмовий, черевний, змішаний);

- об'єм та тривалість мовленнєвого видиху: для малюків 5 років на 203 слова, для 6-7 річних на 3-5 слів;
- даємо характеристику голосу за такими параметрами, як: сила голосу (нормальний, голосний, тихий); висота (низький, високий, змішаний, нормальний); тембр (монотонний, наявність назального відтінку).

Є) Стан фонематичного аналізу, синтезу та фонематичних уявлень:

1) Простий фонематичний аналіз

Під час діагностики логопед використовує вимоги виділення звуку (за Н.Х.Швачкину), а саме: ударні голосні виділяються легше, ніж безударні на початку слова; щілинні приголосні виділяються легше на початку слова; вибухові приголосні легше виділяються наприкінці слова; тверді приголосні виділяються легше, ніж м'які; звук р як більш тривалий виділяється легше на початку слова.

Розглянемо інструкцію виділення звуку на фоні слова:

«Чи чуєш ти звук М у слові ДОМ? Чи чуєш ти звук К у слові МАК?»

Та за прикладом надаємо інші слова на вибір.

Інструкція виділення ударної голосної у слові:

«Який звук ти чуєш у слові Ганна? Оля? Ранок? Ирина? Луна? Який звук ти чуєш у слові Мак? Рот?» Та інше. Треба зазначити, що необхідний звук промовляється логопедом інтоновано, тобто фахівець виділяє його голосом.

2) Диференціація звуків за протиставленням

Пропонуються наступні приклади слів для дитини:

Маска – Машка; Веня – Феня; шайка – чайка; точка – дочка тощо.

3) Складний фонематичний аналіз

Має на меті виявлення місця звуку у слові (на початку, всередині та в кінці).

Інструкція надається наступним чином:

«Де знаходиться звук С у слові САД? А у слові ОСА? У слові Ніс?

Потім більш точно: «На якому місті стоїть звук С у слові САНИ?».

Відповіді дитини: « У слові СА-НИ звук С знаходиться на першому місці; у слові ОСА на другому; у слові НІС на останньому».

Необхідно щоб фахівець звук С вимовляв інтоновано у ізольованому вигляді та у словах.

4) Виявлення послідовності звуків у слові

Інструкція: «Який звук ти чуєш на початку слова СССАНИ?».
Відповідь дитини: «Звук С». «Правильно, а який звук ти чуєш після звука С? САААНИ». Відповідь дитини: «Звук А».

Завдяки цьому логопед інтоновано вимовляє той звук, який дитина має знайти. Звуки іншого запропонованого слова логопед може вимовляти декілька менш інтоновано, якщо малюк правильно визначив послідовність звуків у першому випадку.

5) Виявлення кількості звуків у слові

Інструкція: «Скільки звуків у слові МАК? А у слові КОМОК?»

Ці слова підбираються через те, що вони складаються із звуків, які дитина може вимовляти без ускладнень. Вони формуються у ранньому онтогенезі на основі безумовних рефлексаторних реакцій смоктання, ковтання та жування. Після цього малюку пропонують виявити кількість звуків у словах, які він вимовляє неправильно, наприклад: СОК, КОСА, ШУМ, МИША, РАК, КОРА та інші.

Принцип відбору слів, який пропонується для кількісного фонематичного аналізу, зазначається у тому, що якщо у слові є звук, складний за артикуляцією та акустичною ознакою, наприклад, С, Ш, Р, то інші звуки слова повинні бути простими в цьому співвідношенні.

б) Фонематичний синтез

Спеціаліст пропонує малюку скласти слова із звуків, які даються у нормальній послідовності: С, А, Д, Д, О, М, Р, У, К, А.

Далі логопед пропонує дитини скласти слово із звуків, які дані у порушеній послідовності: М, О, С, Л, Б, У, Ш, А, Б, А, М, Р, К, А.

7) Фонематичне уявлення

Дитині пропонують назвати слово на заданий звук, наприклад: «Назви слово зі звуком С, З, Ж, Ш, Ч, Щ, Л, Р».

Перед дитиною можуть бути різні картинки за допомогою яких дитина може відібрати ті, на який зображений предмет із заданим звуком.

Ж) Особливості словникового запасу

1) Обстеження номінативного словника

Логопед визначає знання дитини слів із певних груп: іграшки, одяг, посуд, меблі, овочі, фрукти, транспорт, тварини, рослини, природа тощо.

Малюку можуть запропонувати назвати предмет за його описом

Інструкція: «Як називають предмет за допомогою якого їдять суп?». Відповідь дитини: «Ложка». «Як називається тварина, яка любить сир?».

Відповідь дитини: «Миша».

Після цього обстежуються вміння узагальнювати предмети до вище указаних груп; уміння підбирати синоніми до групи слів.

2) Підбір антонімів

Слова, які можна запропонувати малюкам: м'який, вологий, гострий, тонкий, спритний, спокійний тощо.

3) Обстеження предикативного словника:

- дитина має назвати дії за представленим предметом: риба – плаває; змія –...; ластівка –...
- називає зображені предмети із характерними для них діями.
- називає слова, які виявляють крики тварин та птахів: домашні – мичить, ірже, хрюкає, лає тощо; диких – волає, ричить, квакає, каркає тощо (під час діагностики використовуються сюжетні картинки).
- називає дії людей різних професій: маляр – красить; лікар – лічить; учитель – вчить тощо.

3) Діагностика граматичного складу мови

1) Вивчення здатності до словозміни

Зміна за відмінками. Інструкція: «У мене є лялька. У мене немає...(ляльки). Я співаю пісню...(ляльці). Я купаю...(ляльку). Я люблю грати із...(лялькою). Я мрію о гарній... (ляльці)».

Перетворення іменників у називному відмінку однини на множину: стіл – столи, рука –..., вікно –....

Перетворення іменників родового відмінку однини і множини: будинок – будинки – будинків; вікно – вікна – вікон тощо.

Узгодження прикметників із іменниками у роді, наприклад: куля – червона, яблуко – червоне.

2) Виявлення здатності до словотвору

а) Проводиться діагностична вправа на відтворення іменника із зменшено-лагідним суфіксом. Пропонуються картинки із предметами різної величини: стілець – стільчик, ложка – ложечка, лялька – лялечка тощо.

б) створення прикметників від іменників (у старшій групі). Приклади слів: дерево – дерев'яний; скло – ...; бум ага – ...; залізо –....

в) створення дієслів за допомогою приставок (старша група). Приклади слів:

- ходить – виходить – заходить – переходить – відходить – проходить;
- бігати – перебігати –...;
- літати – ...;
- їхати – ...[17].

Також проводиться діагностика операцій граматичного структурування у 5 річних дітей. Для цього в нас є два блоки діагностування для вивчення:

- операцій граматичного структурування, що містить наступні завдання:
 - із синтаксису на репродукцію речень з різною граматичною структурою;
 - із синтаксису на формотворення;
 - на побудову висловлювань за малюнком, розповіддю чи міркувань.

- Операцій граматичного структурування і попереднього з'ясування особливостей внутрішнього програмування, що містять завдання:
 - на побудову словосполучень та речень зі слів, які подані у початковій формі;
 - зі слів, які подані у ненормативному порядку;
 - на додавання повнозначних та службових слів.

Коротко розглянемо приклади тестів, які ми проводимо для вивчення операцій граматичного структурування, а саме:

1. Завдання із синтаксису на формотворення

Вихователь читає оповідання Ушинського «Коник». Діти намагаються утворити словосполучення із словами, які подаються у початковій формі:

Кінь, хропіти – ... (кінь хропе);

Грива, шия – ... (грива на шиї);

Виблискує, срібло – ... (виблискує сріблом).

2. Завдання на побудову речень зі слів, поданих у початковій формі та розміщених у ненормативному порядку

Діти розглядають сюжетний малюнок.

Вихователька: «Діти, розгляньмо малюнок. Я називатиму вам речення за його змістом. Та ось біда! Усі слова переплуталися. Послухайте уважно та побудуйте правильні речення».

Мама, лавка, і, сидить, на, синок (Мама і синок сидять на лавці).

Слухає, мама, хлопчик, розповідь, уважно (Мама уважно слухає розповідь хлопчика).

Камінці, хлопчик, дуже, жонглює, хоче, навчитися (хлопчику дуже хочеться навчитися жонглювати камінцями).

3. Завдання на складання розповіді на запропоновану тему

Діти складають розповіді на одну із тем, яку пропонує вихователька.

Орієнтовні теми:

- *мої улюблені заняття;*

- *подорож до країни чудес;*
- *світ навколо нас;*
- *допомога батькам;*
- *чого я навчився та чого хочу навчитися тощо.*

4. Завдання на складання монологу-міркування

Вихователька: «Складемо міркування на тему «Чому ведмедя називають клишоногим?». Почніть так: «Бурий ведмідь – сильний звір з короткими лапами...».

Діти самостійно складають розповідь. За потреби фахівець допомагає, ставлячи навідні питання:

- *Які у ведмедя лапи? (клишоногі).*
- *Чому його називають клишоногим? (Його так називають тому, що під час ходи його носки дивляться всередину, а п'яти – назовні. Він ходить не поспішаючи, перевальцем).*
- *Чи заважає це існуванню ведмедя? (Незважаючи на це, всі ведмеді добре бігають та плавають, вміло залазять на дерева).*

Орієнтовані теми для міркувань:

- *Хто твій найкращий друг та чому?*
- *Чому лисиці у казках подобаються найбільше?*
- *Яка ваша улюблена пора року? Тощо [52].*

Ці завдання допомагають логопедові виокремити та визначити конкретні граматичні помилки у вихованця й правильно спрямувати корекційний вплив під час навчально-виховної роботи.

Як ми можемо побачити, використання цієї схеми дозволяє комплексно підходити до вивчення дислалії та надає чіткі рекомендації щодо проведення діагностики. Дана схема дозволяє охопити всі сторони мовлення дитини, а саме: вивчення структури мовленнєвого апарату, мовленнєву моторику, фонематичний слух, дихальну та голосову функції, особливості словникового запасу, граматичного складу тощо.

Подібна схема дозволяє нам, фахівцям, адекватно та комплексно простежити малюка із «усіх сторін» та визначити точну форму дислалії, порушену вимову певних звуків та вторинні відхилення (якщо вони мають місце) та виявити небезпеку формування дисграфії в подальшому.

Після всього обстеження ми заповнюємо діагностичну картку дитини та пишемо висновок. Після діагностичного обстеження починається формування індивідуального шляху корекційно-розвивальної роботи, де буде враховуватися усі особливості розвитку малюка та його здібності.

2.2. Традиційна методика роботи з корекції вад звуковимови

Ні для кого не секрет, що основна задача логопеда – виправити вимову дитини, сформувати в неї правильні артикуляційні позиції, навчити диференціювати звуки, не змішуючи їх, провести профілактичні заходи щодо дисграфії та дислексії.

Це вкрай важливі та складні задачі, бо під час них відіграє роль не лише логопед, його професіоналізм та знання, а також й соціальна середина дитини, бажання та сили батьків, зусилля самої маленької особистості. Ми не можемо пропустити й інший факт – обрані методи та техніки впливу на малюка під час занять. Висококваліфікований педагог знає, що від шляху (методу) впливу залежить половина ефективної корекційної роботи. Опираючись на це він повинен ретельно підлаштовувати та обрати їх, а згодом ще й змінювати (дивлячись на їхню ефективність).

У наш час ми маємо широкий спектр різних «ричагів» впливу на дитину та можемо обирати ті, які, у нашому випадку, будуть більш сприятливими та впливовими.

Під час створення плану індивідуальної роботи із малечею логопед повинен пам'ятати та опиратися на такі основні принципи:

- індивідуального підходу;

- використання компенсаторних можливостей дитини та опора на збереженні ключі (підключається тактильний, зоровий та слуховий аналізатори);
- підбір матеріалу відбувається раціонально, тобто кожне заняття повинно мати емоційний, розвивальний та виховний характер й бути інтенсивним (разом із мовленням ми розвиваємо інтелект) [18].

Треба зазначити, що логопедична робота – це своєрідний вплив фахівця на мовленнєву функцію дитини. Під час корекційної роботи на кожному етапі ми підбираємо групу методів, які стимулюють розвиток дошкільника та допомагають швидше досягти успіху.

Розглянемо основні види методів:

1. Практичні.

До них ми відносимо різні вправи, моделювання та ігри.

- вправи передбачають багаторазовий повтор певної дії, що дозволяє сформувати певні шаблони інтелектуальних та практичних дій;
- гра має на увазі комбінування компонентів ігрової діяльності із прийомами показу, пояснення чи питання;
- за допомогою моделювання у дитини формується уявлення щодо структури об'єктів та зв'язках між певними елементами цих об'єктів.

2. Наочні.

До цієї групи методів ми відносимо: спостереження, розгляд малюнків чи картин, розглядання відео (фільмів), показ прикладу завдання, способу дій тощо. Ця група допомагає створити у дитячій свідомості певні сенсорні еталони, закріпити слово із зображенням (поняття із словом та зображенням).

3. Словесні.

Особлива група методів, бо їх використовують у зв'язку із віком, інтелектуальними можливостями та мовленнєвими здібностями дитини. Під час роботи із дошкільниками ці методи комбінуються із практичними та наочними. За основу ми беремо бесіду, читання та розповідь.

- розповідь розвиває у дитини здатність описувати явище чи предмет; слугує стимулом до розвитку зв'язного мовлення;
- бесіда виступає як метод отримання та передачі інформації від одного співбесідника до іншого. Мотивує дитину самостійно вступати у вербальну комунікацію із дорослими чи однолітками (під час неї малюк розширює словниковий запас, засвоює граматичну будову речення, будує соціальні контакти тощо);
- читання являється складним когнітивним процесом мета якого спрямована на розуміння прочитаного тексту (більше характерно використовувати під час роботи із молодшими школярами) [19].

Щодо прийомів, які ми можемо використовувати, можна виділити наступні:

1) наочні:

- показ іграшок, картинок чи дій.

2) словесні:

- словесний приклад;
- одночасне вимовлення звука дитиною та фахівцем;
- повторення;
- пояснення;
- вказівка;
- словесні вправи;
- питання як мотивація дитини до мовленнєвої активності;
- оцінка дитячого мовлення.

3) ігрові:

- інсценування сюжету казки;
- театралізація;
- емоційна подача матеріалу тощо.

Таким чином, ми бачимо, що арсенал методів та прийомів у спеціаліста великий. Але є відмінність між спеціалістом та новачком – вміння підібрати методи та прийоми таким чином, щоб забезпечити цікаве, а що головніше,

ефективне навчання. Давайте зараз розглянемо як проводиться процес розвитку та виправлення дитячого мовлення за традиційним планом.

Перед роботою з малечею логопед повинен правильно підібрати метод навчання, який буде найбільш ефективним. При цьому результат досягнеться у всіх видах дислалії.

Всю систему логопедичної роботи по формуванню правильної звуковимови можна умовно поділити на два етапи:

I. Підготовчий . Основними його завданнями виступають:

- розвиток слухової уваги, слухової пам'яті та фонематичного сприймання;
- усунення недостатнього розвитку мовленнєвої моторики, проведення підготовчих артикуляційних вправ для розвитку рухомості органів периферичного апарату.

II. Формування вмінь та навичок звуковимови. В цей етап входить:

- усунення неправильної звуковимови;
- розвиток у малечі вміння диференціювати у вимові звуки, які схожі за артикуляцією чи за звучанням;
- формування вимовних умінь та навичок у різних видах самостійного мовлення дітей.

Розглянемо методи та зміст роботи для кожного з цих етапів.

Розвиток слухової уваги, пам'яті та фонематичного сприймання

Виправлення недоліків звуковимови у дошкільників заключається у постановці та автоматизації звуків й одночасний розвиток фонематичного сприймання, так як без повноцінного сприймання фонем, без чіткого їх розмежовування неможливо їхнє правильне вимовляння.

Розвиток фонематичного сприймання здійснюється із самих перших етапів логопедичної роботи та проводиться у ігровій формі на фронтальних, групових та індивідуальних заняттях.

Починається ця робота на основі не мовленнєвих звуків та повільно охоплює всі звуки мови, які входять у звукову систему даної мови (від звуків,

які діти вже засвоїли, до тих, які тільки-но ставляться та водяться у самостійну мову).

Паралельно з цим проводиться робота над формуванням та розвитком слухової пам'яті та уваги, що допомагає підібрати найбільш ефективний метод впливу та пришвидшити розвиток фонематичного сприймання. Це виступає важливим фактором, бо коли дитина не вслухається у мову – це стає однією із причин неправильної вимови звуків.

Пропоновані вправи для розвитку слухової пам'яті:

Вправа «10 слів»

Для проведення цієї вправи не треба мати ніякого обладнання, достатньо лише у повільному темпі промовити 10 слів та попросити дитину повторити ті, які вона запам'ятала. Краще за все проводити цю вправу у невеличких групах. Цю вправу можна провести й у виді змагання. Поділити малюків на дві групи, а після прослуховування слів, команди по черзі повинні назвати по одному слову. Перемагає та команда, яка назве більше слів.

Для того, щоб більше зацікавити дітей у виконанні вправи, можна провести її у вигляді гри «Магазин». Вихователька говорить фразу: «Сьогодні у моєму магазині продається...». Після цього діти називають ті слова, які запам'ятали та це рахується як покупка.

Вправа «Що якого кольору»

Вихователька готує кольорові олівці, тематичну картинку та розповідь, складену за її сюжетом. Дітям пропонують уважно прослухати розповідь та запам'ятати, який колір повинні мати предмети, зображенні на картині. Після цього дітям пропонують правильно розмалювати картину. Теми для цієї вправи можна підібрати різні: «Збираємо букет квітів», «Прикрашаємо ялинку», «Красимо паркан із друзями», «Вдягаємося на святковий бал» тощо [21].

«Вгадай що грає?»

Дорослий із малюком розглядають музичні інструменти: сопілка, барабан, дзвіночок, ксилофон тощо. Потім дитина слухає який звук відтворює певних інструмент. Після цього малюк закриває очі, а вихователька відображає знову звук різними інструментами, дитина повинна сказати який інструмент відтворив тих чи інших звук.

«Музична луна»

Вправа розрахована на розвиток слухової пам'яті, вмінні розуміти та відтворювати ритм. Доросла людина простукує певний ритм, дитина уважно слухає його та повторює. Для підтримки цікавості пропонують змагання між двома дошкільниками, хто швидше та вірно виконає завдання.

Пропоновані вправи для розвитку фонематичного сприймання:

Вправа «Тварини та їхні діти»

Дітям роздаються образні іграшки та їхні діти (чи зображення). Педагог вимовляє звуконаслідування то низьким, то високим голосом. Діти мають орієнтуватися на звукокомплекс та висоту голосу й одночасно підняти правильну іграшку чи картинку.

Вправа «Хлопни у долоні, коли почувеш неправильну вимову»

Педагог показує дітям картинку та голосно називає її (Н: вагон). Потім він пояснює, що буде називати то правильно, то помилково. Ціль дітей виявити помилку та хлопнути у долоні, коли вона буде.

Вправа «Четвертий зайвий»

Вихователька чи логопед вимовляє ряд складів (Н: па-па-па-на), а діти повинні знайти зайвий склад та назвати його. Поступово завдання ускладнюються.

Дидактична вправа «Запам'ятай та повтори»

Діти повторюються за педагогом потішки (Н: «са-са-са у лісі бігає ліса. Со-со-со відвалилось колесо»). Використовувати краще екран для того, щоб діти не бачили артикуляційних укладів педагога [22].

Приклад вправ та ігор на розвиток звукової уваги:

Вправа «Зліва чи справа?»

Логопед бере дзвіночок та просить дитину заплющити очі. Потім він обходить її та дзвонить дзвіночком з певної сторони. Ціль дитини назвати сторону на якій вона почула звук.

Вправа «Тихо та голосно»

Педагог вимовляє певну фразу та просить малюка повторити її спочатку тихо, а потім голосно. У якості фрази ми можемо брати віршик чи потішку. Фразу можна повторювати хором. Згодом треба спробувати замість фраз створювати тихі та голосні звуки завдяки різних предметів: гупати кулаком по столу, стукати ложкою по каструлі, гупати ногами тощо.

Вправа «Звуки поруч»

Запропонуйте дитині називати звуки, які вона чує зараз: цокання годинника, гудок машини, сміх, кроки, шум вітру тощо. Потім можна називати лише тихі звуки, ритмічні, тільки різкі тощо [23].

У процесі логопедичних занять дитина перш за все повинна навчитися контролювати власну вимову та виправляти її порівняно із мовленням оточуючих людей.

Всю систему логопедичної роботи по розвитку уміння диференціювати фонему можна поділити на 6 етапів:

I. етап – впізнання не мовленнєвих звуків

Пропоновані вправи:

Вправа «Послухай та скажи»

Вчимо дитину прислуховуватися до звуків природи, людей та навколишнього середовища.

Гра «Вгадай ка»

Покажіть дошкільнику 5 предметів, наприклад: залізна коробка, скляна банка, пластмасовий стаканчик, дерев'яна шкатулка тощо. Завдяки олівця створіть звук кожного предмета, відтворіть його багаторазово, поки малюк не вловить характер звуку. Починати необхідна на двох контрастних звучаннях при зоровій опорі: о залізо, о дерево, о склянку тощо. Потім лише на слух

(дитина відвертається) пропонують вгадати, що як звучить. Гра проводиться до стійкої диференціації звучань [25].

Гра «Що я роблю?»

Поставте перед малюком добре знайомі предмети: ножиці, олівець, складку з водою та інше. Запропонуйте їй з'ясувати, що вона почує та розповісти про ваші дії. Дитина відвертається, а педагог переливає воду із склянки в склянку, ріже папір, мнє його та інше. Якщо гра викликає труднощі, то її проводять за допомогою зорового аналізатора.

Гра «Чарівні баночки»

В однакові непрозорі баночки покладіть різні сипучі предмети (манка, гречка, горох, сіль, квасоля, пісок та інше). Запропонуйте дитині спочатку послухати звучання кожної баночки, потім по черзі струшуйте баночки та просить дитину відгадати, що в ній. Кількість банок на початку лімітує у кількості трьох, після чого повільно збільшується [24].

II. етап – розвиток висоти, сили, тембру голосу завдяки матеріалу однакових звуків, поєднанні слів та фраз

Пропоновані ігри та вправи:

Вправа «Диригенти»

Мета: формування навички сприймання зниження основного тону (мелодики), розвивати мовний слух.

Матеріал: диригентські палички (за кількістю дітей).

Опис: Педагог вимовляє серії звуків, складів та фраз із зниженим тоном. Діти, при повторному відтворенні педагогом, диригують паличкою, зображуючи рух мелодики.

Вправа «Драбинка»

Мета. Вчити диференціювати на слух два види мелодики: з зниженням і підвищенням основного тону голосу.

Матеріал. Силуетні зображення драбинок з двома сходинками. Фішки - за кількістю дітей.

Опис: Педагог вимовляє фрази, а діти переставляють фішку або залишають на тій же сходинці (в залежності від підвищення або зниження мелодики).

Вправа «Чарівна лінія»

Мета. Формувати навички сприйняття підвищення основного тону, розвивати мовний слух. 1-й варіант.

Матеріал. Аркуші паперу А4 із зображенням стрілки, спрямованої по діагоналі з нижнього лівого кута в верхній правий кут (за кількістю дітей).

Опис. Педагог вимовляє серії звуків, складів і фрази з підвищенням основного тону, діти одночасно з ним проводять вказівним пальцем по зображеній стрілці.

2-й варіант. Проводиться аналогічним чином, але лінію, що символізує підвищення основного тону, діти «малюють» в повітрі.

Вправа «Питання-відповідь»

Мета. Удосконалювати навички виділення питальних пропозицій без питального слова. Вчити розрізняти на слух різні види мелодики.

Гра «Скажи радісно»

Мета. Формування навичок сприйняття і відтворення в мові восклицательної інтонації. Дитині пропонується прослухати розповідь «Новорічне свято».

Нарешті в дитячий сад прийшов Дід Мороз! він привітав дітей і дорослих з Новим роком. Разом з дітьми Дід Мороз водив хоровод, співав веселих пісень. Хлопці розповіли йому багато віршів. Настала черга подарунків. У мішку Діда Мороза були чудові подарунки для кожного з хлопців. Для Маші він приготував красиву ляльку. - Ах! - голосно вигукнула Маша. - Яка красива лялька!

Гра «Прохання»

Мета. Закріплювати вміння передавати мелодичну інтонацію оцінки в експресивність мови.

Опис. За зразком педагога діти дають один одному доручення і за результатами виконання вимовляють слова схвалення з оціночної інтонацією: «Молодець!», «Який ти молодець!», Чудово зробив! » і т.д.

Гра «Гойдалки»

Мета. Формувати навички сприйняття підвищення і пониження основного тону (мелодики), розвивати мовний слух. Уявіть, що ви качаєте на гойдалках. Гойдалки рухаються то вгору, то вниз. Зобразіть рух гойдалок, по черзі піднімаючи і опускаючи прямі руки зі словами: "І вгору, (голос підвищується), і вниз (голос знижується).

Вправа «Поїхали, поїхали»

Мета. Закріплювати вміння координувати темп рухів і темп мови.

Опис. Діти, взявшись за руки, ведуть хоровод і вимовляють в повільному темпі слова потішки: «Поїхали, поїхали за грибами, за горіхами», потім переходять на біг і вимовляють продовження потішки в швидкому темпі: «Поскакали, поскакали з пирогами, з пирогами».

Вправа «Кеглі і м'ячі»

Мета. Вчити передавати метричні відносини (рівномірно повторювані), задані наочною схемою.

Матеріал. «Кеглі» і «м'ячі», вирізані з картону, фанери або пластика.

Опис. 1-й варіант. Пояснивши дітям, що «кегли» (К) позначають сильні удари, а «м'ячі» (М) - слабкі, педагог на дошці пише (Прикріплює) певну послідовність, наприклад: КМКМКМКМ (двочастковий метричний розмір), або КМММКМММКМММКМММ (чотиридольний метричний розмір). Діти складають таку ж послідовність у себе на столах і відтворюють її ударами долонь або ударами по столу.

Ускладнення. Педагог на дошці може скласти тільки один фрагмент ритмічного малюнка, а діти, зрозумівши послідовність, повинні продовжити ряд. Спочатку перевірити, як кожна дитина склав модель, і тільки після цього попросити відтворити ритм в мові.

2-й варіант. Педагог ритмічно вимовляє серії складів з певним ритмом, наприклад: Тата-Тата-Тата ... або та-Тата-Тата-Та .., а діти на столах викладають «м'ячі і кеглі» в заданій послідовності. Потім їм пропонується отхлопати який вийшов ритм.

Вправа «Осінній дощ»

Мета. Розвиток сприйняття і відтворення ритмічних структур.

Опис. Пізньої осені часто йде дощ. Дощ стукає по дахах. Послухай, як стукають краплі дощу, і спробуй повторити. Дитині пропонується прослухати ритмічну серію ударів в долоні і: А. назвати кількість ударів. Б. «Прохлопай» запропонований ритм. Наприклад: // // // //; // // //; // // // // //.

Гра «Нагодуй птахів»

Мета. Формування сприйняття і відтворення ритмічних структур.

Матеріал (необов'язковий). Картинка пташиний двір або домашні птиці.

Опис. Вихователь: На пташиний двір прийшла господиня і принесла птахам їжі. Послухай, як дружно клюють курка з курчатами і інші птахи. Дорослий передає ритм, постукуючи кінчиками пальців по столу, а потім просить дитину повторити: Наприклад: Курка з курчатами: / / / / / / / / / / Качка з каченятами: / / / / / / / / / / Гуска з гусенятами: / / / / / / / / / /

Вправа «Слухаємо і дізнаємося»

Мета. Розрізнення тембру голосу на матеріалі вигуків.

Матеріал. Картинки - символи-маски, що зображують почуття: смуток, здивування, радість, гнів, страх.

Опис. Логопед вимовляє поодинокі вигуки з зміною тембру голосу, висловлюючи голосом різноманітні емоційні стани. Потім логопед пропонує дитині розглянути картинки із зображенням символів-масок, зображують почуття, і вибрати відповідну. Наприклад: Ах! - радість, захоплення. Ой! - переляк, страх. Ух! - гнів, невдоволення. О! - здивування. Ех, - смуток, жаль.

Гра «Вгадай, хто говорить»

Мета. Розвиток сприйняття тембру голосу.

Опис. Мама, тато і маленький брат вирішили привітати Машу з Днем народження. Дорослий пропонує дитині прослухати пропозиція «Вітаю з днем народження!», вимовлене від особи мами (голосом середньої висоти тону), тата (низьким голосом) і дитини (тонким, високим голосом), і вгадати, який голос належить кожному члену сім'ї.

Ускладнення. Запропонувати прослухати фрази, вимовлені від особи дідуся (низький голос, глухий тембр) і бабусі (голос середньої висоти тону, хрипкий тембр) [26].

III етап – диференціація слів, близьких за звуковим складом

Вправа «Незнайко заплутався»

Мета: вчити знаходити слова, схожі за звучанням.

Обладнення: предметні картинки.

Хід: Дитині пропонується розкласти картинки із зображеними предметами, які вимовляються схоже: суп - зуб, зайка - сайка, лісонька - Лізонька, коса – коза.

Вправа «Підбери схожі слова»

Мета: вчити підбирати слова близькі за звучанням.

Обладнення: не потрібно.

Хід: Педагог вимовляє слова, близькі за звучанням: кішка-ложка, вушка гармати. Потім він вимовляє слово і пропонує дітям самим підібрати до нього інші слова, близькі за звучанням. Логопед стежить за тим, щоб діти правильно підібрали слова, вимовляли їх чітко, чисто, голосно.

Вправа «Що міг би намалювати художник?»

Мета: вчити знаходити слова, схожі за звучанням.

Обладнення: предметні картинки.

Хід: Дорослий показує дітям картинку, на якій зображений рак. Діти голосно вимовляють: «Рак». Потім дорослий показує чистий аркуш паперу такого ж розміру, як картинка, і просить сказати, що, схоже за звучанням, міг би намалювати художник. (Мак, лак) Аналогічно проводиться вправу зі словами кит - кіт, ведмедик - мишка.

Вправа «Зайве слово»

Мета: вчити зіставляти слова за звуковим складом.

Обладнення: не потрібно.

Хід: Педагог чітко вимовляє слова і пропонує дитині назвати слово, яке відрізняється від інших: 1) канава, канава, какао, канава; 2) каченя, кошеня, каченя, каченя; 3) гвинт, гвинт, гвинт, бинт; 4) буфет, букет, буфет, буфет; 5) дудка, будка, будка, будка тощо.

IV. етап – диференціація складів

Запропоновані вправи та ігри:

Вправа «Луна»

Мета: розвиток фонематичного слуху, фонематичного сприйняття, формування вміння диференціювати звуки в складах.

Обладнення: не потрібно.

Хід:

Варіант 1: Педагог пропонує повторити серію складів із загальним голосним та різними приголосними звуками: та-ка-па па-ка-така-на-па га-ба-дафа-ха-ка ма-на-ваба-да-га ка-ва-ха і т.д.

Варіант 2: Педагог пропонує повторити серію складів з приголосними звуками, які відрізняються за дзвінкістю-глухістю (серії з двох, трьох складів): па-ба та-да по-бо ка-гапу-бу фа-васа-за шу-жу па-ба-па та-да-та ва-фа-вапо-бо-по да-та-та фа-ва-фапу-бу-пу ка-га-ка са-за-сапи-б-пи га-ка-га зу-су-су тощо.

Варіант 3: Педагог пропонує повторити серію складів з приголосними звуками, які відрізняються за м'яккістю-твердістю: па-пя по-пе пу-пю пи-пима-ма мо-ме му-мю ми-мива-вя -ве ву-вю ви-віта-тя то-те ту-тю ти тощо.

Варіант 4: Педагог пропонує повторити серію складів з нарощуванням збігу приголосних звуків: па-тпа на-пна ка-фка фа-тфата-пта на-фна ка-тка ка-пката-фта ма-кма на-кна та-кта і т.і.

Варіант 5: Педагог пропонує повторити серію складів із загальним збігом двох приголосних звуків і різними голосними: пта-пто-пту-пти тма-тмокта-хто-кту-кти кна-кно-кну-кни

Варіант 6: Педагог пропонує повторити серію складів зі зміною позиції приголосних звуків в збігу: пта-тпа кта-тка фта-тфапка-кпа фка-кфа хта-тха

Вправа «Телефон»

Мета: розвиток у дітей уміння диференціювати склади.

Обладнення: не потрібно.

Хід: Діти сидять в ряд один за одним. Логопед називає склад або серію складів (наприклад: су-су-со, па-па-са, що складаються зі звуків, що не порушені у вимові дітей) на вушко першій дитині. Серія складів передається по ланцюжку і остання дитина вимовляє її вголос. Послідовність ланцюжка змінюється.

Вправа «Який відрізняється?»

Мета: розвиток у дітей уміння диференціювати склади.

Обладнення: не потрібно.

Хід: Логопед вимовляє серію складів (наприклад: ну-ну-но, сва-ска-сва, са-ша-са і т.д.) і пропонує дітям визначити, який склад відрізняється від інших і чому.

Вправа «Метелик»

Мета: розвиток фонематичного сприйняття, диференціація складів, близьких за звуковим складом.

Обладнення: не потрібно.

Хід: логопед пропонує дітям «перетворити руки в метеликів» (схрестити кисті рук в зап'ястях, притиснути долоні тильними сторонами один до одного, випрямивши пальці - метелик склав крила, помах крил здійснюється тільки легким, але різким рухом в зап'ястях). Метелик летить, поки логопед вимовляє склади («пісеньки»), але завмирає, коли логопед вимовляє склад «ай»: ам, ом, ай, ап, оп, ох, ах, ай, ам, ах, ух, ай ...

Примітка: Цю гру можна запропонувати під час пальчикової гімнастики на фронтальному або індивідуальному занятті.

V. етап – диференціація фонем

Запропоновані вправи:

Вправа «Який звук є у всіх словах?»

Мета: розвиток фонематичного слуху.

Обладнення: не потрібно.

Хід: Дорослий вимовляє три-чотири слова, в кожному з яких є один й тий самий звук: шуба, кішка, миша – та запитує у дитини, який саме звук є у всіх цих словах.

Вправа «Загальний звук»

Мета: логопед виділяє звук з потоку інших.

Обладнення: не потребується.

Хід: Запропонуйте дітям знайти часто повторювальний звук у вірші, фразі чи скоромовці: «Маша знайшла велику шишку».

Вправа «Уважні вушки»

Мета: вчити виділяти (впізнавати) звук на фоні інших звуків, складів чи слів.

Обладнення: не потрібно.

Хід: Логопед дає інструкцію: «Я буду називати звуки (склади, слова). Якщо ви почуєте звук [р], то сплесніть в долоні»:

- a) із рядку звуків: [р], [ш], [к], [м], [р], [ж], [х], [ч], [р] тощо;
- b) із складів: со, мо, ро, про, га, го тощо;
- c) із слів: слон, кіт, риба, луна, роза тощо.

Вправа «Надай сигнал»

Мета: вчити виділяти (впізнавати) звуки на фоні слова.

Обладнення: предметні малюнки.

Хід: Спочатку логопед слуховий образ звуку [с] порівнює із не мовленнєвим звучанням (зі свистом пари; із текучою з крана стрункою води), а потім промовляє слова, які складаються та не складаються із цього звуку, наприклад: сік, дім, рама, книга, ніс тощо. Діти мають визначати чи є в цих

словах заданий звук. Реакцією на звук може бути: підняття руки, сплеск у долоні тощо.

Додаткові приклади: [ж] – жування жука, [з] – писк комара, [м] – мичання корови та інше.

VI.етап – розвиток навичків елементарного звукового аналізу

На цьому етапі головне враховувати онтогенетичну послідовність становлення різних форм звукового аналізу та синтезу, умови виділення звуку (установка положення звуку в слові, особливості вимови звукової серії, характер звуку тощо). У зв'язку із цим переглядається певна послідовність мовленнєвого матеріалу при формуванні навичок фонематичного аналізу та синтезу:

- a) ряд голосних звуків (ау, уа, іуа);
- b) склади без збігу приголосних (закриті: ор, ис, ах; відкриті: ро, сі, ха);
- c) склади зі збігом приголосних (урс, кру, елс);
- d) слова без збігу приголосних (односкладні: дом, ліс; двоскладні: мама, каша);
- e) слові зі збігом приголосних:
 - двоскладні слова зі збігом приголосних в середині слова (кашка, сумка);
 - односкладні слова зі збігом приголосних на початку слова (стіл, світ);
 - односкладні слова зі збігом приголосні в кінці слова (тигр, кість, шарф);
 - двоскладні слова зі збігом приголосних на початку та в середині слова (клумба, кришка);
 - трискладові слова (береза, крапива).

Тому у процесі корекційного заняття ми можемо запропонувати наступні завдання:

1. Виділити голосний (приголосний) звук з ряду інших звуків.

Вправа «Глухий-дзвінкий»

Мета: навчити розрізняти глухі та дзвінкі приголосні.

Обладнення: картки.

Хід: Попередньо розібрати, що глухі приголосні відрізняються від дзвінких тим, що під час вимови останніх використовують голос.

Підготувати картки зі зображенням вуха (тихі-глухі) та барабану (гучні-дзвінкі) та картки зі зображенням відповідних букв (б-п, д-т, г-к, в-ф).

Промовляється рід звуків: б б б п п б б п б п б...- дитина має співвіднести звук із відповідною буквою.

Вправа «Знайди звук»

Мета: вчити виділяти заданий звук.

Обладнання: не потрібно.

Хід: Прослухати та повторити ряд складів. Знайти однакові звуки в складах кожного рядку.

Та-то-ту-ка-ко-ку

Па-пр-пу-ла-ло-лу

Іт-от-ут-ак-ок-ук тощо.

2. Виділяти склад із певним звуком.

Вправа «Сплески»

Мета: вчити виділяти склад з певним звуком.

Обладнання: не потрібно.

Хід: дітям пропонують відплескати склади зі звуком Б у долоні, а зі звуком П по колінкам (ба-пу-бо-па). Також із іншими звуками.

Вправа «Навпаки»

Мета: вчити виділяти звук на фоні складу.

Обладнання: м'ячики зеленого та синього кольору.

Хід: Якщо логопед кидає синій м'ячик, то дитина має назвати твердий варіант складу та кинути логопеду чи другу зелений м'ячик, а тий називає м'який варіант складу.

3. Виділяти з рядку слів слова з певним звуком.

У процесі розвитку елементарних форм фонематичного аналізу потрібно враховувати, що вміння виділяти та виокремлювати звук залежить від його характеру, положення у слові, а також від вимовної особливості звукового рядку.

Нам відомо, що наголошені голосні впізнаються легше, ніж ненаголошені. Наголошені голосні легше виділяються на початку слова, аніж всередині чи в кінці. Щілині та сонорні звуки, як більш тривалі, сприймаються краще за вибухові.

Дітям складно знаходити та виділяти голосний у кінці слова. Це пояснюється особливостями сприймання складу, труднощами виокремлення його на складникові звуки. Голосний часто сприймається дітьми не як самостійний звук, а як відтінок приголосного звуку.

Практика показує, що шиплячі та сонорні звуки виокремлюються краще, аніж інші приголосні. Однак виокремлення шиплячих та сонорних р й л часто ускладнено через дефектну вимову. Тому роботу по виокремленню звуків починають із артикуляції простих (м,н,х,в та інші).

Спочатку уточнюється артикуляція приголосного. Потім виділяється наявність чи відсутність звуку в складах, представлених на слух.

Згодом педагог пропонує дітям виокремити наявність звуку в словах різної складності: односкладових, двоскладових, трискладових, без збігу приголосних, зі збігом приголосних.

Заданий звук повинен бути на початку, всередині та в кінці слова (окрім дзвінких приголосних).

Спочатку виокремлюється наявність звуку на слух та на основі власної вимови, потім тільки на слух або тільки на основі власної вимови та, нарешті, за слухо-вимовними уявленнями, тобто за інтелектуальним планом.

Пропоновані вправи:

Вправа «Виділи слово»

Мета: розвиток фонематичного слуху.

Обладнання: не потрібно.

Хід: Запропонуйте дітям плескати в долоні (топати ногою, ударяти по колінах, піднімати руку вгору ...) тоді, коли вони почують слова, із заданим звуком.

Вправа «Качки та окуні»

Мета: навчити впізнавати на слух і розрізняти в словах наголошені голосні О і У.

Обладнання: не потрібно.

Хід: Діти діляться на 2 команди - окуні та качки. Вони рухаються довільно по майданчику. Ведучий вимовляє по черзі слова то з наголошеним звуком У, то з наголошеним О. Діти - «окуні» повинні завмерти, коли почують слово зі звуком О, а «качки» - коли почують слово з У. Хто не зупиняється вчасно, вибуває з гри. Виграє той, хто жодного разу не помилився і найдовше залишився на майданчику. Слова для гри: обруч, овочі, осінь, острів, відпочинок, відпустка, Оля, озеро, хмара, кут, вечеря, вулик, відпустка, розумний, вугілля, вузький.

Вправа «Ляльки заблукали»

Мета: навчити виділяти в слові звук, вимовлений з перебільшеною інтонацією. Обладнання: зображення ляльок

Хід: У дітей кілька ляльок. Їх імена: Аня, Оля, Уля, Еля. Ляльки пішли в ліс і заблукали. Який звук попросимо піти шукати Аню? Кожна дитина повинна знайти свою ляльку, тобто назвати той звук, який виголошував ведучий з більшою силою (виділяються голосом наголошені голосні).

Вправа «Хто більше?»

Мета: Знаходження звуку в назвах предметів по картині.

Обладнання: сюжетна картина, на якій зображені предмети з певним звуком.

Хід: Педагог показує дітям картину, наприклад, «Город». Після розглядання картини педагог пропонує розповісти, що збирають діти, на городі. Потім перед дітьми ставиться завдання сказати, в назві яких предметів є звук р (звук с). За кожне слово дається картонний кружок. Виграє той, у кого більше гуртків.

4. Назвіть перший, останній звук у слові, виокремте місцезнаходження звука у слові (початок, середина, кінець).

Виокремлення першого наголошеного голосного із слова. Робота починається із уточнення артикуляції голосних звуків. Діти часто відчують складнощі у визначенні часової послідовності звуків (раніше, пізніше), так як тривалість кожного окремого звуку у потоці мови занадто короткочасна. Через це необхідно звернути увагу на відмінність понять раніше-пізніше, перший-останній. Відмінність цих понять визначається завдяки зоровому сприйманню звуку, оскільки артикуляція звуків вже була уточнена. Так, за допомогою дзеркала й безпосереднього зорового сприйняття артикуляції дитина визначає, що, наприклад, у поєднанні іу перший звук і (губи розтягуються), а останній у (губи витягуються трубочкою вперед).

Виокремлення першого приголосного зі слова. Основна складність цього процесу заключається в тому, що малюкам складно вичленувати склад на звуки, які його складають. Наприклад, якщо дитині пропонують назвати перший звук у слові «цапля», то замість Ц вона назве ЦА, а першим звуком у слові «таця» назве ТА. Причиною представленого явища слугує нерозчленоване сприйняття складу, несформованість уявлень щодо складу та звуку. Таким чином, сам процес вимови стає перепорою фонематичного аналізу.

Виявлення кінцевого приголосного у слові. На початку виявлення кінцевого приголосного проводиться на зворотних складах (Н: ум, ам, ух, ох). Це вміння ми виховуємо послідовно та спираємо його на ранні сформовані дії щодо визначення наявності звуку, який знаходиться у кінці складу чи слова. Під час корекції ми підбираємо слова подібні за складом з раніше висунутими складами: ам-сам; ом-сом. Визначається кінцевий приголосний спочатку у складі, а згодом у слові.

У подальшому вичленовані кінцевого приголосного проводиться безпосередньо у словах (типу дом) на слух, при самотійному вимовлянні, за

слухо-вимовними уявленнями. Дія вважається закріпленою, якщо дошкільник, не називаючи слова, навчиться виділяти кінцевий приголосний.

Виявлення місця звуку у слові (початок, середина, кінець). Йде робота над уточненням того, що, якщо звук не на початку та не в кінці, то він знаходиться посередині. Спочатку пропонується виявити наголошену голосну в односкладних та двоскладних словах, потім проводиться робота по виявленню місця приголосного звуку у слові.

Пропоновані вправи:

Вправа «Імена»

Ціль: вчити визначати перший наголошений голосний у слові.

Обладнання: не потребується.

Хід: Логопед просить дитину назвати перший звук в іменах дітей: Аня, Оля, Іра, Осип тощо.

Вправа «Вушка на маківці»

Ціль: вчити визначати перший наголошений голосний у слові.

Обладнання: не потребується.

Хід: Діти прослуховують слова, називають звук, який прослуховується на початку слова. Наприклад: осінь, ім'я, озеро, яструб тощо.

Вправа « Виділи»

Ціль: вчити визначати кінцевий приголосний у слові.

Обладнання: не потребується.

Хід: Дітям пропонується виявити кінцевий приголосний на зворотних складах.

Приклади завдання:

Звуковий аналіз зворотних складів: ок, ук, ак

- a) виділення першого голосного
- b) виділення останнього приголосного
- c) повний аналіз складу.

Вправа « Подумай, не поспішай»

Ціль: вчити визначати кінцевий приголосний звук у слові.

Обладнання: не потребується.

Хід: Логопед пропонує дитині обрати із запропонованих картинок тільки ті, у назві яких заданий звук знаходиться в кінці слова.

Вправа «Четвертий зайвий»

Ціль: навчити виокремлювати перший приголосний у слові.

Обладнання: не треба.

Хід: Із чотирьох слів, чітко вимовлених логопедом, малюк має обрати та назвати то слово, яке відрізняється від інших. Пояснити свій вибір.

Ком-ком-том-ком

Мак-мак-рак-мак

Вправа «Ланцюжок»

Ціль: розвиток вміння слухати останній звук у слові та підбирати слова на певну букву.

Обладнання: не треба.

Хід: Дорослий називає слово та просить дитину придумати наступне, яке починається на останню букву слова, яке назвав дорослий.

Ускладнення: придумати слова на передостанню букву тощо.

Примітка: Важливо попередньо навчити малюка виділяти а слух останній звук (починати із приголосного: міст, танк) та перший звук (починати із ізольованого: стіл, ім'я, акула).

5. Визначити послідовність, кількість та місцезнаходження звуку у слові по відношенню до інших звуків

Логопедична робота по формуванню складних форм фонематичного аналізу (визначення послідовності, кількості, місця звуку у слові по відношенню до інших звуків) проводиться у тісному зв'язку із навчанням читання та письма.

Навчання писемної мови починається зі знайомства дитини із звуковою матерією мови: розпізнавання звуків, виділення їх зі слова, зі звукової структури слів як основної одиниці мови.

Робота виглядає наступним чином. Дитині показують картинку, слово – назву якої необхідно проаналізувати, та графічна схема слова, кількість клітин якої відповідає кількості звуків у слові. Окрім цього надаються фішки. Першочергово для аналізу дають односкладні слова: кіт, дім, мак, сом.

По мірі виділення звуків у слові дитина заповнює, за допомогою фішки, схему, яка представляє модель звукового складу слова. Оволодіння фонематичним аналізом базується на ранні сформованих навичках виокремлення першого та останнього звуку, визначення місця звуку у слові (початок, середина, кінець). Використання картинки на цьому етапі спрощує задачу, так як вона нагадує яке слово аналізується. Представлення графічна схема слугує контролем правильності виконання завдань. Якщо у процесі аналізу виявляється незаповнена клітинка, то малюк розуміє, що він виконав дію неправильно.

Пропоновані вправи:

Вправа «Відгадай, скільки вимовлю звуків»

Мета: навчити визначати послідовність і кількість звуків. Устаткування: не потрібно.

Хід: Діти, артикуючи, вимовляють зазначені звуки, наприклад: [а, у] або [і, у, а], а потім визначають їх кількість і послідовність. Аналіз звукового ряду з двох голосних: ау уа АІ іа; іу уі ат оа. Аналіз звукового ряду з трьох голосних: ауу уау; ААУ УУА; Ауа УАА. а) назви перший звук; б) назви останній звук; в) порахуй.

Вправа «Цифровий ряд»

Мета: розвиток послідовного, кількісного і позиційного аналізу. Устаткування: цифри.

Хід: Перед кожною дитиною ряд цифр (1 - 5). Почувши слово, діти ведуть пальцем від цифри до цифри, вимовляючи послідовно всі звуки. Цифру, що позначає останній звук слова, висувають з ряду, кажучи, наприклад: «У цьому слові 4 звуку». Потім діти визначають місце заданого звуку, вказують попередній і наступний звуки.

Вправа «Піраміда»

Мета: розвиток послідовного, кількісного і позиційного аналізу. Обладнання: зображення піраміди і предметні картинки.

Хід: Перед дитиною малюнок піраміди. В основі піраміди - п'ять квадратів, вище - чотири, потім - три. Закінчується піраміда трикутної верхівкою. Логопед роздає дітям предметні картинки і пропонує їх розкласти в піраміді відповідно до кількості звуків в слові: в основі піраміди повинні бути картинки, назви яких складаються з п'яти звуків, вище - з чотирьох і, нарешті, - з трьох. Предметні картинки: миска, носок, сумка, каска, слива; лисиця, ваги, міст, стілець; сир, ніс, суп.

Вправа «Звукова пташка»

Мета: навчити визначати місце розташування звуку в словах. Устаткування: не потрібно.

Хід: У куточку хто сидить? Тихо щось говорить? - Так це ж гномик-Тихоня. - Він пропонує вам пограти з «звуковою пташкою», визначити місце звука в слові.

Слова: Береза, білка, горобина, грибок, борсук, боровик, метелик, пушок [27].

Артикуляційна гімнастика

У процесі попереднього логопедичного обстеження ми часто стикаємося із порушенням будови органів артикуляції. В цих випадках логопед проводить активну роботу із використанням артикуляційної гімнастики (підготовчі вправи).

Метою артикуляційної гімнастики являється вироблення правильних, повноцінних рухів артикуляційних органів, які необхідні для правильної звуковимови та об'єднання простих рухів у складні артикуляційні уклади різних фонем.

Як правило, ми вправляємо дитину не лише в тих рухах, які порушено, а й в тих, які потрібні для постановки кожного конкретного звуку.

Всю артикуляційну гімнастику ми ділимо на два види вправ: статичні та динамічні. Всі вправи мають свою назву. Нам важливо, щоб дитина

запам'ятала всі назви. По-перше, назва викликає у дитини інтерес до вправи, по-друге, зекономить час, так як логопеду не потрібно буде кожен раз пояснити способи виконання, а достатньо лише назвати їх.

Формування вимовних умінь та навичок

Логопедична робота по усуненню дислалії будується на основі вироблення нових артикуляційних навичок шляхом використання компенсаторних можливостей організму (зорових та слухових сприймань, тактильних та кінестетичних відчуттів).

Заняття по виправленню дефектів вимови проводять за певною послідовністю. Всі артикуляційні вправи розподіляються за наступними видами:

- 1) постановка звуку;
- 2) автоматизація навичка вимови звуку у складах (прямих, зворотніх, відкритих, закритих, зі збігом приголосних);
- 3) автоматизація навичка вимови звуку у складах;
- 4) автоматизація навичка вимови звуку у реченнях;
- 5) диференціація схожих за звучанням чи артикуляцією звуків;
- 6) автоматизація звуку у розмовній мові.

Для ведення занять в нас є певних арсенал інструментів, а саме: дзеркало, зонди, шпатель, вата, спирт; набір дидактичного та зображувального матеріалу; індивідуальні зошити для записів домашнього завдання, словники, спеціальна література, протоколи мовленнєвої діагностики логопата.

Під час постановки звуку в нас наявні три основні способи.

Спосіб перший заснований на наслідуванні. Використовуючи слух, зір, тактильно-вібраційні та м'язові відчуття, дитина сприймає звучання та артикуляцію фонем і свідомо намагається відтворити необхідні рухи органів артикуляції та звучання. При цьому безпосереднє слухове сприймання звучання, сприймання видимих мовленнєвих рухів, у тому числі власних (завдяки дзеркалу), відчуття рукою струменю видихуемого повітря,

вібрації гортані можуть виступати як додаткове сприйняття роботи мовленнєвих органів, відображення за допомогою різних допомог.

На практиці спеціалісти використовують різні допомоги, починаючи від звичайного клаптика паперу, який відхиляється під струменем повітря, та закінчуючи приборами, які перетворюють звук або вібрацій частин мовного апарату у зорові сигнали («ДВІН», віброскоп та інше).

У випадках, коли не вдається отримати необхідну артикуляцію в цілому, приходиться радити хоча б виконаними її елементами. Інколи малорухомість та недостатня керованість мовленнєвих органів змушує переходити до цілої системи підготовчих артикуляційних вправ, до своєрідної артикуляційної гімнастики.

Другий спосіб складається із механічного впливу на органи артикуляції завдяки певних приладів (шпателі чи зонди). В цьому випадку ми використовуємо вихідну артикуляцію та на її основі, механічним шляхом, приводимо пасивні органи до необхідного положення чи руху. Зв'язанні із певним положенням чи рухом кінестетичні роздратування у поєднанні із супутніми їм слуховими роздратуваннями закріплюються у корі головного мозку у вигляді системи слідів, що у подальшому є передумовою для активного довільного відтворення необхідної артикуляції.

Третій спосіб є змішаним. При ньому механічний вплив на мовленнєві органи слугує для того, щоб допомогти створити більш повне та точне відтворення необхідної артикуляції, яке здійснюється в основному шляхом наслідування та словесних пояснень [20].

Отже, традиційна методика виправлення вад звуковимови базується на комплексному та послідовному підході до дошкільника. Вона охоплює всі сторони та види дитячого мовлення, різнобічно впливає на особистість вихованця, допомагає традиційними шляхами зацікавити малюків та правильно організувати весь навчально-виховний та корекційно-розвиваючий процес.

Традиційні шляхи виправлення вад звуковимови пропонують широку картотеку та методичні матеріали й дидактичні завдання для молодих та більш мудрих спеціалістів. Окрім цього, всі матеріали перевірені часом та мають доведену ефективність у роботі.

2.3. Використання інноваційних технологій під час корекції звуковимови у дошкільній практиці

Інколи традиційних методик та технік недостатньо для того, щоб організувати та провести корекційне заняття із дитиною та наповнити його різноманітними цікавими завданнями та іграми. Сучасним фахівцям конче потрібно йти в ногу із часом та використовувати інноваційні техніки, які б мотивували, захоплювали та звертали більше уваги дошкільника до корекційного заняття.

Як ми вже знаємо, мовленнєві порушення тягнуть за собою вади інших сфер дитячої особистості, такі як: порушення моторики, когнітивних функцій, поведінки, самооцінки, емоційно-вольової сфери. Тому, під час заняття, ми не лише маємо безпосередньо впливати на мовлення, а ще й опосередковано діяти на інші аспекти особистості. Це можливо лише із використанням інноваційних технік, які б охоплювали та вирішували всі ці нелегкі завдання, які постають перед педагогом.

Інноваційні технології з кожним роком поповнюються та вдосконалюються, але ми виокремимо основні техніки, які розповсюджено використовуються на заняттях логопеда, а саме:

- ✓ Пескотерапія;
- ✓ Технологія МАК;
- ✓ Лялькотерапія;
- ✓ Казкотерапія;
- ✓ Мультотерапія та кінотерапія;
- ✓ Верлібри;

- ✓ Тістотерапія;
- ✓ Вокалотерапія;
- ✓ Мнемотехніка;
- ✓ Техніка оригамі;
- ✓ Використання LEGO-контруктора;
- ✓ Ігри із сухим басейном;
- ✓ Техніка коректурних таблиць;
- ✓ Кінезіологія – гімнастика для мозку;
- ✓ Ейдетика;
- ✓ Пальчикова гімнастика та ляльковий театр;
- ✓ Модифіковані кубики;
- ✓ Техніка штучних текстів;
- ✓ Створення лепбуків;
- ✓ Гіпнопедія;
- ✓ Кріотерапія (терапія холодом) [53]

Розглянемо деякі із технологій детальніше:

1) LEGO-конструктор.

Заняття із конструктором LEGO проводиться із всіма групами дітей (молодша, середня, старша), а також використовуються всі форми роботи: фронтальні, групові, під групові та індивідуальні. Ця форма заняття проводиться увесь рік, двічі на тиждень та розділена на певні блоки («Дитячий садок», «Кольорова казка», «Починаємо будувати», «Різдвяні свята», «В гостях у бабусі», «Ми подорожуємо», «Квітень турботи», «Наше рідне місто» тощо). До кожного тематичного блоку педагог завчасно підбирає матеріал, а саме: літературу, твори, зображення, схеми дій і т.і.

Алгоритм навчання дітей LEGO- конструювання виглядає наступним чином:

Крок 1: Навчаємо дошкільнят створювати конструкції за зразком вихователя та за прикладом раніше побудованим педагогом.

Крок 2: Малюкам пропонується самостійно побудувати нескладні моделі із цеглинок, пластин, за показом вихователя, за схемою послідовних дій або за власним задумом.

Крок 3: Пропонується завдання для самостійного творчого конструювання, робота в парі чи підгрупою.

Крок 4: Надаємо час для обігравання готової конструкції. У цьому процесі діти діляться власними задумами, думками, розповідають про враження.

Треба зазначити, що перед кожним LEGO заняттям ми вводимо малюків у тему завдяки бесіді. Ми повідомляємо тему заняття, запитуємо що діти знають про те чи інше явище, дізнаємося про їхню усвідомленість; можемо прочитати вірша чи показати зображення, яке буде характеризувати запланований блок. Це все потрібно для того, щоб сконцентрувати увагу дошкільників на заняття, підігріти їхню зацікавленість та мотивувати до творчості.

Для того, щоб діти бездумно не з'єднували конструктор ми маємо ставити їм запитання для осмислення дій. Наприклад: «Якою має бути споруда?», «Які деталі ліпше використати?». А коли ми обговорюємо саму споруду, то ставимо запитання: «Що ви збудували?», «Ви разом працювали чи окремо?», «Що зміниться, якщо..?» та інше.

Щодо роботи вихователя та логопеда із LEGO- конструктором, то ці фахівці його використовують для того, щоб вдосконалити дрібну моторику рук дошкільника, його зв'язне мовлення, звуковимову, збагатити словник, вдосконалити навички невербального спілкування [28].

Для формування та розвитку мовлення дошкільників використовуються дидактичні LEGO- ігри. Розглянемо деякі із них.

«Наведи лад у шафі»

Ціль: розвивати вміння правильно та чітко вимовляти звуки у словах, виокремлювати перший і останній звук.

Хід гри: Логопед чи вихователь конструює разом з дітьми іграшкову шафу для LEGO- чоловічків і просить назвати предмети одягу, які в ній містяться, чітко вимовляючи той чи інший звук. Наприклад: ш-ш-шарф, сор-р-рочка.

«У гостях у Ганусі»

Ціль: формувати вміння правильно та чітко вимовляти задані звуки; розвивати фонематичний слух.

Хід гри: педагог демонструє ляльку та пропонує розповісти про неї: «Як її звати?», «У що вона вдягнена?». Відтак лялька запрошує дітлахів до себе у гості. Діти допомагають із деталей LEGO виготовити стіл та стільці, поставити на стіл посуд. Педагог під час завдання спонукає дітей чітко вимовляти звуки у назвах посуду ляльки.

Отже, розглянувши LEGO- ігри, ми можемо назвати певні переваги у роботі над розвитком мовлення:

- дитина грає із LEGO-моделями та не боїться їх зіпсувати;
- LEGO- моделі виходять яскравими та гарними, незалежно від рівня конструювання дошкільника. Від цього дитина відчуває успіх.
- LEGO конструювання викликає лише позитивні емоції;
- діти не змушені зберігати статичну позу під час гри з LEGO;
- дидактичні ігри з LEGO допомагають розкрити індивідуальність кожної дитини;
- ігри з LEGO є досить ефективними під час корекції мовлення та навчання грамоти [29].

2) Оригамі.

Наразі все частіше у ЗДО почали використовувати техніку оригамі для того, щоб сприяти:

- розвитку дрібної моторики, рухомості кистей рук;
- поліпшенню концентрації уваги;
- активізації мислительних процесів та творчої уяви;
- стимулюванню розвитку пам'яті (рухової, зорової);

- засвоєнню уявлень щодо геометричних фігур та сенсорних еталонів;
- збагаченню словникового запасу;
- формуванню трудових навичок;
- вихованню самостійності, посидючості, самоконтролю.

Техніка оригамі використовується під час занять у груповій, підгруповій та індивідуальній формі. Робота з молодшими дошкільниками починається із елементарних дій з папером (згинання та розгинання паперу, складання квадрату тощо). Під час заняття із середньою та старшою групами прийоми роботи з папером ускладнюються.

Виділимо основні прийоми конструювання з паперу:

а) складання прямокутника:

- навпіл (книжка, будинок);
- вчетверо (шафа, санчата);
- у різних напрямках (гаманець, пташка).

б) складання квадрата:

- по діагоналі (хустинка);
- у різних напрямках (лебідь).

с) виготовлення об'ємних іграшок із квадрата, поділеного на 16 частин.

Приклад організації заняття:

Вступна частина (5 хв.):

- повідомлення теми заняття;
- організація робочого місця.

Основна частина (20 хв.):

- розповідь педагога;
- розглядання зразка;
- показ виконання;
- виконання завдання дітьми самостійно чи з допомогою педагога.

Заклучна частина (5хв.):

- обговорення готового виробу;
- оцінювання;

- організація виставки дитячих робіт;
- прибирання робочих місць [30].

Таким чином, ми можемо сказати, що використання техніки оригамі у ЗДО розвиває у дітей мовлення, сприяє формуванню позитивних якостей особистості, покращує роботу мозку, сприяє вдосконаленню творчості та дрібної моторики.

3) Гіпнопедія.

Гіпнопедія виступає одним із інноваційних технік розвитку мовлення дітей, яке відбувається під час сну у дитячому садочку та включає в собі елементи музикотерапії та казкотерапії.

Коріння цього методу сягає у давнину, де сон був засобом набуття знань яким користувалися буддійські монахи Китаю, факіри та йоги в Індії.

В наш час гіпнопедію використовують педагоги для того, щоб закріпити у пам'яті пройдений мовленнєвий матеріал. Для того, щоб це було ефективно, під час опрацювання певної лексичної теми, фахівці надають дітям складні, але доступні матеріали. Їх можна об'єднати за наступними категоріями:

- іменники в однині та множині;
- узгодження іменників із особовими займенниками (моя кімната);
- пестливі форми слів (чашечка, стільчик);
- узгодження дієслів у множині (грають, сидять);
- родове узгодження іменника та прикметника (жовта чашка);
- родовий відмінок однини (без стільця);
- словотворення, наголос (морквяний);
- антоніми.

Далі ми обираємо із всього мовленнєвого матеріалу найскладніший та створюємо із нього блоки для щоденного відпрацювання. Ці блоки застосовуються за певною схемою:

- активне навчання на заняттях;
- повторення під час дидактичних ігор;

- закріплення пройденого матеріалу під час денного сну.

Треба зазначити, що гіпнопедію використовують згідно до режиму дня садочку та із дозволом адміністрації, батьків й педагогів.

Кожен блок повторюється 3-4 рази на тиждень, а потім ми переходимо до нового. Згодом усі блоки опрацьовуються повторно.

Закріплення лексико-граматичного матеріалу проводиться у чотири фази:

Фаза перша. Перед сном дошкільники сидять у ліжках. Логопед неголосно, але чітко промовляє пройдений ними матеріал і робить паузу, аби діти повторили. Діти без напруження повторюють за логопедом (блок повторюється двічі).

Фаза друга. Це повторення першої. Відрізняється лише тим, що діти лежать у ліжках, а не сидять. Якщо малюк хоче, то він може заплющити очі (блок повторюється тричі).

Фаза третя. Логопед повторює матеріал і пропонує дітям повторювати його пошепки. Він заохочує, але не контролює та не наполягає, аби вони повторювали за ним. Сам логопед промовляє матеріал тихо, але чітко. Після кожної лексико-граматичної конструкції робить паузу (блок повторюється тричі).

Фаза четверта. Рівним розміреним голосом, без пауз, логопед промовляє слова, які виділяє, за необхідності, інтонацією. Діти засинають (блок повторюється 6-7 разів).

Як показує практика, після тривалого використання гіпнопедії, можна спостерігати поліпшення засвоєння мовленнєвої інформації. Діти впевніше засвоюють лексико-граматичний матеріал, в них розвивається слухова увага, фонематичне сприймання, пам'ять та уява, збагачується пасивний та активний словники, з'являється інтерес до мовлення та мови загалом [31].

4) Модифіковані кубики О.Зайцева.

Корекційна робота за модифікованими кубиками із логодоповненнями проводиться поетапно.

Перший етап – знайомство з кубиками, автоматизація ізольованої вимови поставленого звуку.

Другий етап – автоматизація звуків в складах та словах; читання складів та слів.

Третій етап – диференціація опозиційних звуків; читання складів та слів.

Четвертий етап – автоматизація та диференціація звуків у тексті; складання та читання речень.

Приклади ігор, завдань та вправ за модифікованими кубиками

Перший етап корекційної роботи

«Веселий жук»

- Знайди кубик жуків.
- Яку пісню співають жуки? (ж-ж-ж-ж)
- Знайди великого жука. Проспівай з ним голосно, сердито.
- Знайди маленького жука. Проспівай з ним лагідно, тихенько.
- Покажи жука, який сидить на зеленому лужку (також використовуємо і з іншими гранями).
- Проспівай коротеньку пісеньку (жуки перелітають з квітки на квітку).
- Почергово проспівай довгу та коротку пісеньку.

Так само використовуємо цю вправу із іншими кубиками.

«Кубик за ширмою»

Умова гри-змагання: хто правильно назве «кубиків звук», той і отримає цей кубик.

Завдяки цим іграм та вправам диференціюється ізольована вимова звуків, які ми коригуємо.

Другий – четвертий етапи корекційної роботи

Коли ми досягли правильної вимови ізольованого звуку та його автоматизації, то можна використовувати кубики О.Зайцева з літерами та складами, а також нові – з малюнками.

«Знайди, назви, вгадай, прочитай»

- До «кубика жуків» підберемо кубики з малюнками, де в словах-назвах є Ж.
- Те, що я назву, знайди в кубиках і правильно назви.
- Яке слово задумав жук? (називати малюнки і виставляти кубики, вгадуючи це слово).
- Слово правильно називай і кубик іншому передавай (перевертаючи кубик гранями, називати млюнки).

«Хто в будиночку живе?»

Діти складають із кубиків варіанти будиночків. А Логопед запитує:

- Назви звуки, які живуть у будиночку?
- Хто живе на першому (другому, третьому) поверсі?
- Що змінилося? (звуки міняються поверхами) тощо.

Треба зазначити, що залежно від рівня мовних здібностей ігри-завдання виконуються поетапно – паралельно (звук – склад – буква – слово) чи змішано. Робота із кубиками надає дитині максимально задіяти свої аналізатори. Це підвищує цікавість до заняття, активізує увагу на вправі, а також стає більш доступною та зрозумілою. І, на останок, кубики допомагають малюку власноруч корегувати звуки, виправляти своє мовлення [32].

5) Техніка коректурних таблиць.

Треба зазначити, що, під час використання коректурних таблиць, ми ставимо перед дітьми певні завдання:

- знайти правильну відповідь;
- назвати потрібне слово (слова);
- пояснити свої дії;
- висловити власну думку.

Під час роботи із коректурними таблицями ми розвиваємо у дошкільників важливу навичку – концентрацію уваги, а також здатність зосереджуватися на слуховому сприйнятті та розглядати таблиці. Завдяки

таблицям ми можемо не лише активізувати мисленнєві процеси, а ще й систематизувати та збагатити знання дітей у різних галузях [33].

Щодо логопеда, то коректурні таблиці надають йому змогу:

- 1) навчати дошкільників граматично правильно вибудовувати своє мовлення;
- 2) збагачувати їхній словниковий запас;
- 3) вправляти в умінні проводити звукоскладовий аналіз;
- 4) розвивати фразове та зв'язне мовлення;
- 5) формувати математичні вміння.

Перед заняттям ми обираємо наочний матеріал, який не лише відповідає темі, а ще й насичений звуками. В додаток до цього ми добираємо зображення де перевищує жовтий колір, бо він посилює асоціативно-емоційне сприймання. Так, кількість картинок може варіюватися від 9 до 25, з огляду на рівень мовленнєвої сформованості, індивідуальних особливостей та поставленої корекційної задачі. Ми добираємо ті картинки, які діти легко можуть впізнати, вони мають бути доволі великого розміру та відповідати віковим особливостям малюків.

На етапі автоматизації вимови певного звуку вишукуємо зображення за ступенем мовленнєвого ускладнення:

- звукосполучення;
- склади;
- слова різної складової структури;
- словосполучення;
- речення;
- тексти.

Для опрацювання певної лексичної теми ми створюємо кілька коректурних таблиць для опрацювання кожного звуку: дзвінких та глухих шиплячих ж,ш,ч, дж, свистячих з, с, ц, дз та сонорних л, р.

Щоб закріпити у дітей звуки, опрацьовані на заняттях складаємо й роздаємо їм таблиці з контурними зображеннями предметів. Дошкільники

можуть взяти їх додому та розмалювати. При цьому ми спонукаємо батьків простежити за дитячою роботою, за потреби виправляти неправильну вимову звуків, обговорювати з ними картинки у схемі «питання-відповідь».

Авжеж, значну увагу ми маємо приділити добору вправ та ігор з коректурними таблицями, бо це буде зацікавлювати дитину та допоможе їй у ігровій формі краще засвоїти пройдений матеріал. Під час роботи ми можемо запропонувати малюкам ігри та вправи на виконання подібних завдань, а саме:

- назвати зображені предмети;
- знайти –
 - зайвий предмет серед запропонованих;
 - предмет із заданим звуком;
 - предмети, що можна назвати одним словом.
- визначити –
 - місце звука у слові;
 - кількість складів чи звуків у слові;
 - «сусідів» запропонованих зображень.
- встановити послідовність зображених предметів за певною ознакою;
- змінити звук у слові;
- описати предмет.

Можна ще запропонувати скласти дітям речення чи історію за запропонованими картинками.

Отже, розглянута техніка допомагає дитині краще засвоїти мовленнєвий матеріал, а також паралельно розвивати у себе пам'ять, увагу, концентрацію; вдосконалювати аналізатори тощо [34].

б) Кінезіологія або гімнастика для мозку .

Кінезіологія відома як наука про розвиток розумових здібностей та фізичних показників дитини через певні рухові вправи. Ця наука використовується під час корекційних занять у ЗДО для того, щоб:

- розвивати дрібну моторику, увагу, пам'ять, мислення;

- розвивати мовну активність;
- усувати дислексію (труднощі під час навчання читання).

Ця методика належить до здоров'язбережувальної та не вимагає додаткового часу. Заняття краще проводити в ігровій формі з творчим підходом. Дана діяльність допомагає налагодити зв'язок між батьками та дітьми, а також побудувати дружні стосунки із педагогом.

Існує чотири етапи формування рухів:

- перше ознайомлення дітей із рухом;
- формування уявлення про спосіб виконання руху (частіше за все із поділом на частини);
- розвиток вміння виконувати вправу в загальних рисах;
- формування динамічного стереотипу.

Ми не можемо починати виконувати кінезіологічні вправи поки не ознайомимося із рекомендаціями щодо їхнього впровадження. Тому зараз пропоную їх розглянути. По-перше, треба уточнити, що комплекс вправ ми проводимо під час музичного супроводу (можна навіть на заняттях із фізичного виховання). Для ознайомлення дітей із вправами ми вилучаємо невеличку частину заняття, аби пояснити їм елементи вправ та їхні назви (важливо щоб діти розуміли чому ця вправа називається саме так).

Розучування вправ із дітьми проводиться двічі на тиждень та у формі гри. До кожної із вправ ми вибираємо вірші для того, щоб гімнастика була невимушеною та цікавішою.

Розпочинаємо розучувати вправи на доступному ритмі дітей, аби вони відчували, що можуть з цим впоратися. Поступово ми ускладнюємо виконання вправ завдяки:

- прискоренню темпу виконання;
- виконання із заплющеними очима;
- додавання рухів очима та язиком до рухів руками;
- додавання дхальних вправ та методу візуалізації.

Щоб утримувати інтерес до дій ми маємо схвалювати дошкільників та підбадьорювати їх.

Зауважимо, що, для впровадженні кінезіології у режимні моменти та заняття, необхідною ланкою стає співробітництво вихователя (логопеда) із музичним керівником. Навіть якщо музичний супровід не обов'язковий під час вивчення вправ, то під час автоматизації рухів без нього не обійтися. Музика задає певний ритм та темп виконання, стає основою розвитку внутрішньої організованості, зосередженості, емоційної чутливості малечі [44].

Наведемо приклади деяких кінезіологічних вправ:

Вправа «Кнопка мозку»

Однією рукою легко масажуємо по черзі заглиблення між першими та другими ребрами в зоні ліворуч та праворуч. Друга рука має знаходитися на пупку, що дозволяє зосередити увагу на центрі ваги тіла. 5-7 хвилин цієї вправи на день підвищує рівень розумової активності.

Вправа «Танок»

Ліву руку стискаємо у кулак, великий палець відставляємо у бік, кулак розвертаємо пальцями до себе. Правою рукою прямою долонею в горизонтальному положенні ми маємо доторкнутися до мізинця лівої. Після цього маємо змінювати руки та досягти швидкості зміни положень.

Отже, виконуючи ці вправи ми:

- I. стимулюємо повноцінний пізнавальний розвиток дошкільників;
- II. ознайомлюємо їх із складовими здорового способу життя;
- III. забезпечуємо успішність майбутнього шкільного навчання;
- IV. формуємо стійку модель адекватної поведінки в соціальному та природньому довкіллі [35].

7) Мульті-терапія.

На сучасному етапі розвитку техніки в нас з'явилися нові засоби впливу на дитячу особистість, які дають змогу розвивати у неї мову,

мовлення у діалогічному режимі з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей.

У садочку ми можемо використовувати різні технічні засоби. Наприклад: світлотехнічні (фільмоскопи, проектори), які дозволяють візуалізувати інформацію, яка може виконувати слідуючі функції:

- бути опорою для розуміння структури мови;
- бути сполучною ланкою між смисловою та звуковою сторонами слова, полегшувати запам'ятовування сюжету;
- проектувати на екрані різні комунікативні ситуації.

Звукотехнічні засоби надають змогу використовувати всі види звукової наочності у процесі навчання вимови літер. Таким чином, ми можемо сказати, що мультимедія надає змогу педагогу під час заняття:

- a. створювати мовленнєве середовище;
- b. ефективно реалізовувати принципи навчання, що виховує;
- c. контролювати сприймання та засвоєння інформації, вносити свої корективи у процес навчання завдяки відео.

Але перед тим як використовувати мультотерапію у ЗДО фахівці мають ознайомитися із критеріями добору якісних мультфільмів для проведення мовленнєвого заняття, а саме:

- I. емоційна та мовленнєва насиченість сюжету мультфільму;
- II. відповідність структури тексту мультфільму можливостям дитячого сприймання та розуміння, співвіднесення їх із дитячим досвідом;
- III. динамізм фільму; захопливі події;
- IV. зв'язок фільму із реальною життєвою ситуацією малюків;
- V. пробудження бажання наслідувати позитивного героя [36].

Отже, знає все це ми можемо переходити до етапів роботи із фрагментами мультфільмів. Серед них виділяють: пропедевтичний, переглядовий та рефлексивний. Наприкінці всіх етапів ми пропонуємо дітям розв'язати певні завдання, розв'язання яких потребує від них концентрацію уваги.

Пропедевтичний або підготовчий етап передбачає виділення сюжетної лінії. Ми готуємо дітей до перегляду, під час підготовки можна використовувати бесіду відповідно до змісту лексичного матеріалу (ознайомити зі словами).

Переглядовий. Перед переглядом педагог чітко формулює мету перегляду мультику перед дітьми. Перегляд не повинен займати більше 15 хвилин. Після цього слідує провести короткий словесний опис побаченого (до 5 хв.). Згодом пропонується провести декілька видів мовленнєвої роботи за сюжетом: закріплення та активізація словника, складання синонімічного ряду (до 5 хв.).

На наступному занятті доцільно провести роботу із мікросюжетами мультику, використовуючи стоп кадр.

Рефлексивний. На цьому етапі ми активізуємо мовлення дошкільників на фоні максимальної «включеності» у сюжет кожної дитини. Можемо запропонувати дітям пофантазувати щодо кінцівки мультику, запропонувати свої варіації на питання: « а що було б, якщо...» [37].

Таким чином, мульти-терапія дозволяє нам у невимушеній та цікавій атмосфері мотивувати дітей до мовлення, розвивати в них монолог та діалог, поповнювати їхній словник та покращувати вимову проблемних звуків.

8) Ейдетика.

Ейдетика характеризується використанням певних образів, символів для кращого, легкого та ефективного засвоєння нової інформації. Так би мовити, ми створюємо певний резерв нашого мозку для того, щоб опанувати необхідні данні. Зараз ця техніка стала використовуватися й на корекційних заняттях із логопедом по виправленню вимови та вдосконаленню мовлення. Застосування образів-символів фонем дозволяє фахівцю використовувати резерви розумового розвитку дитини та створювати навчально-розвивальне середовище.

Під час нашої роботи ми використовуємо наступні види символів:

- a. символ – орган артикуляції;

- b. символ – артикуляційна позиція;
- c. символ – звук;
- d. символ – артикуляційна вправа.

Ці символи довели свою ефективність у логопедичній практиці, тому вони стало використовуються під час ейдетичних занять. Розглянемо ці символи детальніше.

1. Символи – мовленнєві органи (органи артикуляції)

Їх використовують у молодших групах для ознайомлення з органами артикуляційного апарату та розвитку рухомості щелеп й губ. Мета їхнього використання полягає у обстеженні мовленнєвого апарату в статичній й динамічній.

Це допомагає дошкільникам зрозуміти важливість правильної артикуляційної пози, завдяки якій вимовляються звуки.

2. Символи – звуки

Ознайомлення із цією категорією символів пропонується починати у молодшій групі з метою формування поняття «звук» - «пісенька» і того, що звук може бути намальованим. Цей етап не потребує дотримання чистого звукового відображення. Наприклад: м – корова, а «му-у» - для полегшення розуміння дітьми завдання, що дає їм можливість відтворити його. Ці завдання проводять у вигляді звукової розминки.

Звук стає в нас дуже вмілим

Лиш тоді, як зрозумілий.

Звуки всі ми впізнаєм

І картинки роздаєм.

К – капають краплинки в тиші.

Г – горох нам лущать миші.

Х – хом'як хропе у сні.

Ц – розбудим навесні.

Ш – змія шипить.

Ж – звичайно – жук летить.

Р – у клітці тигр не спить тощо.

3. Символи – артикуляційна позиція

Цей вид символів ми використовуємо лише на заняттях із постановки звуків та їхньої автоматизації.

Спочатку використовуємо артикуляційний комплекс постановки в поєднанні з дидактичними іграми для розвитку фонематичного слуху (на основі символів). Основне завдання – навчити чітко виділяти потрібний звук і знати його правильну артикуляцію.

Структура заняття:

1. Розминка – комплекс постановки звука (наприклад ш). Комплекс із символів.
2. На підставці з'являються символи – звуки ш та с (у дитини сигматизм). Далі проводиться дидактична гра «Заспівай мені пісеньку» (проведення гри: логопед указує на символ – дитина «співає» пісеньку. Малюк може зображати звук рухами, якщо він його не вимовляє).
3. Вивчення правильної позиції артикуляційних органів для вимовлення ш.
4. Символ – позиція язика

Коли дошкільнику поставили звук, то можна переходити до диференціації. Нам потрібно сформувати поняття «звуки-друзі», тобто звуки однієї групи.

Отже, використання ейдетиці на заняттях має велике значення, бо вона:

- Легко навчає артикуляційній гімнастиці, що проводиться щоденно.
- Ефективніше та швидше розвиває фонематичний слух.
- Наочно формує поняття «звук», завдяки чому дитина легше орієнтується у звуковому аналізі.
- Зрозуміло пояснює артикуляційну позицію.
- Дає змогу активно співпрацювати з батьками, давати домашні завдання у зрозумілій формі [38].

9) Лепбуки.

Лепбук являє собою дидактичний посібник, який допомагає дошкільникам засвоїти новий тематичний матеріал. Він виступає прекрасним сховищем дитячих ігор, матеріалів та вправ. Його перевагою є те, що можна без зусиль додати чи прибрати якій матеріал з нього.

Лепбуки створюються власноруч, тому дають змогу проявити творчість та креативність в створенні цього цікавого посібника.

Щодо змістового наповнення, то нині є 3 лепбуки, які відповідають темам: «Спілкування», «Ресурси» та «Подарунки».

Лепбук «Спілкування» формує у дошкільників моделі поведінки. Вихователі мають змогу донести до малечі те, що ввічливий та привітний тон формує комфортну атмосферу у колективі, створює дружні зв'язки між людьми. Лепбук містить ще й підтеми, а саме у категорії «Спілкування» підтемами являються: «Привітання», «Допомога», «Подяка». Під час роботи з цим посібником діти:

- Засвоюють різні форми вітання;
- Дізнаються чому та як треба допомагати людям;
- Засвоюють різні форми звернення по допомогу та форми пропозиції допомогти іншим.

Про важливість заощадження вони дізнаються у лепбуці «Ресурси». Цей посібник допомагає наткнути дітлахів до висновку, що ми маємо раціонально використовувати наші ресурси та що це є ознакою суспільства та екологічної свідомості людей.

У лепбуці «Ресурси» наявні такі підтеми: «Мої іграшки», «Вода – наше все», «Папір – наше спільне багатство» тощо. Таким чином другий вид посібника:

- Розповідає дітям про необхідність заощадження;
- Ознайомлює із доступними для них методика ресурсозбереження;
- Вчить дітей виконувати самостійно прості дії щодо збереження ресурсів тощо.

Лепбук «Подарунки» формує екологічно дружню поведінку у малечі, спонукає їх знайти взаємозв'язок із природою, розповідає про необхідність її збереження та любові до неї.

Як створювати лепбуки? Для цього нам будуть необхідні наступні матеріали:

- картонна папка-основа (можна використати готову папку чи обкладенку із використаного альбому для малювання);
- цілі аркуші та клаптики паперу;
- відрізки тканини та декоративні елементи;
- ножиці;
- клей;
- скотч;
- степлер.

Спочатку ми обираємо тему лепбуку, потім (на чернетці) зображуємо макет, далі виготовлюємо кишеньки із завданнями, книжки гармошки, гаманці тощо. Розміщуємо їх на реальному макеті та декоруємо під тему. Коли ми будемо наповнювати кишеньки завданнями, то нам слід прилучити до цього дітей. Запропонуйте їм розкласти наданий матеріал по місцям тощо.

Таким чином, можемо зазначити те, що лепбуки дозволяють нам розв'язувати такі завдання як:

1. вправляти дітлахів в умінні порівнювати, аналізувати, систематизувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки й робити висновки;
2. розвивати мовлення;
3. вдосконалювати спостережливість, навички критичного мислення, аналізувати власну та чужу поведінку та інше [39].

10) Техніка штучних текстів та лінгвістичних казок.

Перш ніж перейти до штучних текстів, ми використовуємо лінгвістичні казки. Під лінгвістичними казками ми маємо на увазі зв'язний текст, зміст

якого спрямований на практичне ознайомлення дошкільників з лінгвістичними термінами, на розвиток мовного чуття.

Незвичайні ситуації, наявні в лінгвістичних казках, мають підвищене лінгвістичне навантаження, допомагають дитині зорієнтуватися, щоб вжити у мовленні необхідну граматичну форму.

Лінгвістична казка, як прийом, використовуються на різних етапах корекційних занять. Ефективними прийомами є:

- читання або розповідання лінгвістичної казки дорослими;
- ілюстрування казки;
- інсценування;
- самостійне складання лінгвістичних казок.

Приклад лінгвістичної казки.

«Казка про велику букву»

Жила-була маленька букві. Її часто пропускали, недописували, а інколи просто не помічали. Засмутилась маленька букві і вирішила все змінити.

Подумала: «А що, коли я перейду з середини речення на початок?» І сталося диво. Стали поважати малу букву, писати її вже великою. Але цього їй було замало. Захотілося їй дати ймення містам, вулицям, річкам і морям, горам і долинам. Після цього її почали шанувати ще більше. Але і цього їй мало. Задумала вона приєднатись до імен, по батькові, прізвищ. Від цього вона стала ще більшою, товстою.

З тих пір всі слова, в які потрапляла вона, пишуть з великої букви [40].

Перейдемо до штучних текстів. Ці тексти не містять жодного знайомого слова, окрім службових частин мови: прийменників, сполучників та часток. Ці тексти складаються на основі української та російської граматики. Складають їх з речень, між якими існує граматичний зв'язок. Це дозволяє перекласти те, що, на перший погляд, не має ніякого сенсу. Штучні тексти показують нам, що потрібно розвивати у дітей мовну інтуїцію, яка дозволяла би їм, у майбутньому, розуміти не відомі людині мовні обороти рідної та іноземної мови [41].

Приклад штучного тексту.

«Пуськи б'ятеняцькі»

*Проштуванила Калуша наліском і завачулила бутенявку. І вайлапує:-
Калушенята, калушенятка! Бутенявка!*

Калушенята припроштуванили і бутенявку пожуванькали. І подуденячилися. А Калуша вайлапує: - Оге-е, ого-о! Бутенявка ж бо некузькувата!

Калушенята бутенявку приндючули. Бутенявка стрепендулилася, напакундилася і упроштуванила з наліску. А Калуша вайлапує:

-Бутенявок не жуванькають. Бутенявки годжрюваті і дюжо-дюжо некузькуваті. Від бутенявок дуденячаться.

*А бутенявка вайлапує за наліском: -Калушенята подуденячилися!
Калушенята подуденячилися! Дюже некузькуваті! Пуськи б'ятеняцькі!*

Авторка

Людмила Петрушевська

Перекладачка

Олександра Чертенка

11) Ігри із сухим басейном.

Ця інноваційна технологія використовується для розвитку мовлення дітей раннього віку у дитячому садочку. Ігри із сухим басейном допомагають педагогу зацікавити та окунути малечу у цікаву гру із корисною метою: вдосконалення мовлення.

Особливість проведення ігор із сухим басейном полягає в тому, що ми програємо знайому казку діточок та, паралельно з цим, виконуємо дії й промовляємо окремі слова чи звуконаслідування. Малюків зачаровує це дійство, виговорюються усі учасники. Більш говірки пригадують складні фрази героїв казок, а діти, які мало розмовляють – повторюють окремі слова.

Доцільно використовувати питання під час гри. Наприклад:

- Жили були хто?
- Хто був у діда та баби?

- Що знесла курочка тощо.

Враховуючи вікову особливість дітей раннього віку запитання ми ставимо до кожного індивідуально, враховуючи рівень її мовленнєвого розвитку. Завдяки складним питанням ми можемо розвивати уяви дітлахів.

Приклади запитань, які змушують дошкільника замислитися:

- Чому дід та баба не змогли розбити яєчко?
- Що можна приготувати з яєчка? Та інші.

Наведемо приклади ігор із сухим басейном за змістом казок, віршів та потішок для дітей раннього віку:

1. За змістом вірша Агнії Барто «М'ячик»

Наша Таня гірко плаче (*труть кулачками очі, імітують плач*),

Загубила в річці м'ячик (*перемішують кульки в басейні*).

Таню,люба, цить, не плач (*приставляють вказівний палець до губ*).

НЕ потоне в річці м'яч (*дістають із басейну кульку будь-якого кольору; у цей момент обговорюють, хто який колір обрав*).

2. За змістом народної потішки «Капуста»

Наш дідусь капусту добре доглядає –

Поле її часто, щедро поливає (*перемішують кульки у басейні*).

Розрослась на грядці, на городі густро

Зелена, велика, огрядна капуста (*дістають із басейну по зеленій кульці та кладуть назад*).

Зайки-побігайки у лісок помчали (*спускають долонями по бортику басейну*)

І качан капусти з грядочки забрали (*знову дістають із басейну по зеленій кульці*).

3. За змістом народної потішки «Равлик»

Ось де равлик повзе, свою хатку везе (*дістають із басейну одну кульку будь-якого кольору в одну руку і проводять нею по руці вільної руки від кисті до плеча і назад*).

Коли равлик спочиває, різки він свої ховає (*обхоплюють кульку долонею та ховають її за спину*).

Отже, ми можемо сказати, що ігри із сухим басейном подобаються дітям раннього віку. Вони ефективно впливають на розвиток особистості дитини, зокрема:

- збагачують словник завдяки повторенню творів та віршованих рядків за вихователем;
- розвивають пам'ять, увагу, уяву та творчість;
- посилюють інтерес до художнього слова;
- активізують емоційно-ціннісний, соціально-моральний, мовленнєвий, художньо-естетичний, пізнавальний та креативний розвиток;
- закріплюють певні знання про ознаки предметів, творин, колори тощо;
- виховують посидючість, уміння працювати в колективі, уміння слухати та терпляче ставитися один до одного;
- зміцнюють товариські почуття [42].

12) Піскова анімація.

Ще один вид інноваційної технології, яка використовується у ЗДО під час роботи гуртка. Техніку малювання піском почали застосовувати у дитячому садочку з метою розвитку просторового уявлення, образно-логічного мислення та мовлення дітей. Окрім цього, під час малювання піском діти відчують задоволення, радість та гармонію під час занять з творчістю.

В основному ці заняття проводяться із старшою групою протягом 25-30 хвилин. Дана технологія розв'язує ряд завдань, які стоять перед фахівцями, а саме:

- розвивати пізнавальні психічні процеси;
- формувати навички спілкування у колективі;
- реалізовувати творчий потенціал;

- вдосконалювати дрібну моторику, координацію рухів;
- розвивати мовлення;
- гармонізувати психоемоційний стан;
- виховувати естетичний смак.

Кожне заняття має містити теоретичну частину і практичне розв'язання поставлених задач. Треба наголосити ще на тому, що під час занять обов'язково звучить спокійна музика, що виступає тлом роботи, створює необхідну атмосферу та впливає на психоемоційний стан дошкільників. Поступово діти починають опановувати наступними прийомами малювання піском:

- малювання пальцями;
- ребром долоні;
- малювання кулачком;
- симетричне малювання обома руками;
- асиметричне малювання обома руками;
- малювання насипанням піску;
- малювання за допомогою додаткових інструментів.

Отже, хоча ця техніка не так розповсюджено використовується у державних садочках, ми можемо наголосити на її ефективності та глибокому впливу на дитячу особистість в цілому та формуванню різних психічних функцій окремо [43].

13) Казкотерапія.

Казкотерапія виступає інноваційною технологією для розвитку та вдосконалення мовлення, поповнення словнику, корекції звуковимови, формуванню зв'язного мовлення дошкільників. Окрім цього ця технологія використовується для того, щоб формувати у дітей моральні якості особистості, корегувати поведінку, розвивати когнітивну сферу та емоційно-вольову. Саме казка знайомить малюків із добром та злом, гарними та поганими вчинками; вона вчить їх аналізувати поведінку інших та свою власну.

Основні терапевтичні методики, які ми використовуємо під час роботи із казкою наступні:

- обговорення вже готової казки;
- створення казки власне дитиною;
- драматизація казки;
- арт-терапевтична робота по сюжетах казки (ліплення, малювання тощо).

Ми можемо вводити казкотерапію у роботу вже із раннього віку. У 1,5 - 3 роки це буде гарним поштовхом для розвитку зв'язного мовлення, образного мислення та пізнавального інтересу. У 3-4 роки казка підбирається більш емоціональна, яскрава на події. Це дозволить дошкільнику навчитися аналізувати поведінку героїв та спів ставляти її із своєю. У 4-6 років казка допоможе засвоїти соціальний досвід [45].

Пропоную розглянути казку- зв'язку на прикладі казки про «Лягву» (лягушку) із використанням мнемотаблиці для закріплення звуку Л та Л'.

Заняття має декілька етапів:

- I. Розглядання таблиці та визначення того, що на ній зображено.
- II. Перекодування інформації, тобто перетворення з абстрактних символів в образи.
- III. Після перекодування – переказ казки з опорою на символи, тобто відпрацювання методу запам'ятовування.
- IV. Графічна замальовка мнемо таблиці.
- V. Кожна таблиця може бути відтворена дитиною під час її показу. При відтворенні казки увагу акцентують на головних героях. Можна поставити питання на шквалт: «Яка казка заховалася у таблиці? Про кого вона?».

Орієнтовний текст казки- зв'язки «Лягва».

1. У зеленому болоті живе жаба Лягва.
2. Удень жаба Лягва сидить на листочку, кумкає.
3. Удень жаба Лягва ловить мошок, а вночі спить.

4. Удень жаба Лягва з іншими жабами плаває в болоті.
5. На болото прийшла чапля.
6. Жаби втекли в очерети.
7. А жаба Лягва спала на зеленому листочку.
8. Жаба Лягва не побачила чаплю.
9. А чапля підійшла до жаби Лягви та з'їла її [46].

Таким чином, ми бачимо, що казкотерапія виступає доволі дійсним способом для того, що вдосконалювати, розвивати та корегувати у дошкільників мовленнєву сферу та, паралельно з цим, захоплювати інші сторони особистості вихованців.

Отже, оброблюючи інформацію о сучасних (інноваційних) технологіях корекції та розвитку мовлення ми прийшли до висновку, що ці техніки дозволяють краще та більш емоційніше організовувати та проводити як індивідуальне, так і фронтальне заняття із дітьми дошкільного віку в умовах дитячого садочка.

Ми розглянули багато новітніх технологій. Деякі із них потребують певної професійної та технічної підготовки; у деяких обов'язковою ознакою є співпраця фахівців закладу, а є і ті, що не потребують від педагога особливих зусиль.

Всі техніки, які ми мали змогу розглянути та вивчити, направлені на те, щоб забезпечити гармонійний розвиток дитячої особистості. Вони допомагають фахівцю комплексно впливати на дитину, підлаштовувати техніки під індивідуальні та вікові особливості кожного вихованця. Їхнє використання допомагає нам, під час корекції мовлення, рушити когнітивний, емоційно-вольовий, поведінковий розвиток, формувати у малечі адекватну самооцінку, сприяти розвитку самоконтролю та самоперевірки, відкривати творчі здібності та створювати атмосферу успіху і довіри.

Нам конче потрібно виділити ще й те, що інноваційні технології створюють умови для розвитку педагога як особистості, допомагають йому

педагогічно зростати, вдосконалювати власну майстерність та покращувати співпрацю між іншим фахівцями та батьками.

Отже, включення сучасних технологій розвитку у систему ЗДО довело свою ефективність та позитивний вплив як на дошкільників, так і на педагогічний колектив й батьків вихованців.

2.4. Профілактика дисграфії у дітей старшого дошкільного віку з дислалією

Багато дітей дошкільного віку мають проблеми із мовленням. Основною із них виступають вади звуковимови (так названа дислалія). Багатьох батьків це може милувати чи ставати темою для потішок, але треба зауважити, що навіть незначні проблеми із звуками та не сформованість фонематичного слуху можуть стати фатальними під час навчання грамоти у школі. Коли дитина дефектно слухає, сприймає та диктує слова; коли вона не диференціює такі поняття як «звук», «слово», «склад», «буква»; коли не може зробити звуковий аналіз чи виділити звук із слова, то все це призведе до проблем у навчанні, неуспішності та подальшому негативізму до школи, предметів, а згодом й до заниження самооцінки й комплексів. Сама тому проблема профілактики дисграфії у дошкільному віці стоїть надто гостро перед логопедом.

Для того, щоб спеціаліст міг систематизувати роботу щодо формування та профілактики дефектів граматичних умінь та навичок, він має знати показники граматичної компетенції на кожному віковому етапі дошкільного дитинства, тому хочемо запропонувати поглянути на них.

Показники граматичної компетенції дитини четвертого року життя:

- опановує основні граматичні форми (рід, число, відміннок), правильно їх вживає;
- засвоює закінчення родового та знахідного відмінків, кличний відмінок;

- утворює нові слова за допомогою префіксів за-, з-, на-; суфіксів, що виражають зменшеність та збільшеність предмету, пестливі слова;
- добирає однокореневі слова;
- використовує складні іменники (зорепад);
- правильно вживає теперішній, минулий та майбутній час дієслів, наказовий спосіб дієслова;
- використовує займенники;
- вживає ступені порівняння прикметників;
- узгоджує іменники з прикметниками в роді та числі;
- будує прості поширенні речення;
- будує складносурядні та складнопідрядні речення.

Показники граматичної компетенції дитини п'ятого року життя:

- засвоює граматичні форми, відмінкові закінчення, хоч припускається невеликих помилок;
- утворює форми однини та множини;
- утворює від інших частин мови нові граматичні форми завдяки суфіксам та префіксам;
- будує речення різного типу (прості, складні);
- вживає порядкові числівники й узгоджує їх із іменниками.

Показники граматичної компетенції дитини шостого року життя:

- володіє граматичними категоріями рідної мови;
- легко утворює за вказівкою дорослого нові слова;
- користується різними типами речень;
- складає окличні, питальні, спонукальні, безособові речення;
- добирає однокореневі слова;
- помічає та виправляє граматичні помилки у мовленні інших дітей, у власному та у мовленні дорослих [47].

Вивчаючи показники граматичної компетенції дошкільників різних груп ми не можемо пройти повз вивчення та обзначення передумов виникнення цього дефекту писемного мовлення. Серед основних ми можемо виділити:

- відсутність звукової диференціації схожих за акустичними властивостями фонем (тверді-м'які; дзвінкі-глухі; свистячі-шиплячі та звуки Л, Р, Й);
- наявність повних звукових заміни в усному мовленні та неправильне промовляння слів у процесі письма під час навчання грамоти;
- не сформованість навичок фонематичного аналізу (Н: впізнавання звука на тлі слова; виділення наголошеного звука; визначення місця звуку у слові);
- не сформованість зорово-просторових уявлень та зорового аналізу й синтезу (це ускладнює диференціацію подібних за написанням літер);
- не сформованість граматичних систем словозміни та словотворення (проявляється у неправильному закінченні слів).

Переходячи власне до способів профілактики дисграфії, під час роботи із логопедом, ми маємо ствердити те, що профілактику оптичної, акустичної та артикуляторно-акустичної дисграфії доцільно проводити винятково у дошкільному віці, тоді як профілактика аграматичної форми можлива ще й у перші два роки шкільного навчання.

Знаючи всі особливості ми можемо виділити основні напрями профілактичної роботи для попередження та усунення цього недоліку, власне:

- I. розвиток слухової диференціації звуків мови;
- II. усунення звукових заміни в усному мовленні;
- III. розвиток найпростіших видів фонематичного аналізу слів;

IV. розвиток оптико-просторових уявлень та зорового аналізу й синтезу;

V. збагачення словникового запасу;

VI. формування граматичних систем словозміни й словотворення.

Коли ми кажемо про слухову диференціацію звуків мови, то маємо розуміти, що перевірку акустично близьких звуків ми розпочинаємо у 3-4 річному віці. Обов'язковій перевірці підлягає диференціація таких звуків:

- тверді-м'які (15 пар);
- дзвінкі-глухі (6 пар);
- свистячі та шиплячі (комбінації);
- звуки Л та Р.

Якщо під час перевірки дитина легко розрізняє на слух ці пари звуків, то ми можемо бути впевненні, що в неї немає загрози у формуванні акустичної дисграфії. Якщо це не так, то ми розпочинаємо роботу.

Коли мова йде про звукові заміни в усному мовленні, то ми маємо знати, що в нормі це зникає у віці 5-6 років. Якщо ці заміни збереглися, то це наголошує на небезпеці формування артикуляторно-акустичної дисграфії. Профілактична робота в цьому випадку розпочинається із розвитку слухової диференціації замінних звуків.

Зазначимо, що недостатньо просто поставити звук та привести його до автоматизації. Нам потрібно працювати із малюком доти, доки це явлення повністю зникне із усного мовлення.

Коли ми перевіряємо стан оптико-просторових уявлень та зорового аналізу й синтезу, то ми використовуємо наступні завдання, які спрямовуємо на:

- розуміння та самостійне називання просторових займенників;
- розрізнення понять «праворуч» та «ліворуч»;
- орієнтація у просторі;
- уміння впізнати предмети у незвичному для них положенні;
- розвиток уявлення про форму та величину предметів;

- з'ясування стану зорового аналізу та синтезу;
- впізнання літер у складних умовах або незвичних розташуваннях у просторі.

Таким чином ми можемо перейти власне до корекційно-профілактичної роботи. Цю роботу, під час занять із логопедом, можна розбити на наступні напрямки:

- I. вдосконалення рухів і сенсомоторний розвиток:
 - розвиток дрібної моторики;
 - вдосконалення артикуляційної моторики.
- II. корекція окремих сторін психічної діяльності:
 - зорового сприймання й пізнання;
 - зорової пам'яті та уваги;
 - формування узагальнювальних уявлень про властивості предметів (колір, величина та форма);
 - просторових уявлень та орієнтацій;
 - формування навичок звукового аналізу.
- III. розвиток мислення:
 - формування вміння встановлювати логічні зв'язки між предметами, явищами та подіями.
- IV. розвиток мовлення:
 - вдосконалення та розвиток фонематичних процесів;
 - розвиток артикуляційної моторики, мовного дихання та просодики;
 - постановка та автоматизація дефектних звуків;
 - корекція недоліків лексико-граматичного ладу мовлення;
 - розвиток зв'язного мовлення, навичок побудови зв'язного висловлювання;
 - стимуляція усвідомлення звукової сторони мови.

Окрім зазначених напрямків корекційна робота спрямовується ще й на стимуляцію слухової уваги (Приклад дидактичних ігор: «Яке слово

загубилося?», «Який звук втік?», «Хто придумав кінець...», «Підкажу Петрушці звук» тощо).

Формуємо вміння розуміти змістове значення інтонації завдяки дидактичних іграм «Вгадай, що роблять?», «Вгадай на чому грають?» тощо.

Корегувати зображувально-графічні навички ми використовуємо вправи на шквалт:

- домалюй незавершених малюнок;
- домалюй певні деталі у завершеному малюнку;
- відтвори фігури, графічні елементи по пам'яті [48].

Таким чином, ми можемо узагальнити всі ці напрямки та сформулювати десять кроків до письма, які допоможуть дошкільникам підготуватися до навчання та будуть слугувати профілактичною дією проти дисграфії. Зупинимося на кожному кроці більш детально.

Крок перший. Вчимо дитину правильно сидіти.

Неправильна поза під час письма може не лише зашкодити поставі чи зору, але й ускладнювати виконання рухів руками, через що збільшиться втома. Для того, щоб цього не стало ми маємо привчити малюків дотримуватися нескладних правил:

- сидіти прямо;
- спиратися спиною спинки стільця;
- не спиратися грудьми о стіл;
- ноги тримати прямо із упором на підлогу;
- тулуб та голову тримати рівно;
- обидві руки – на столі, при цьому лікті виступають за край столу;
- світло при роботі падає зліва (у шульг – справа).

Крок другий. Вчимо правильно розміщувати зошит та тримати ручку.

Крок третій. Вчимо малювати прямі лінії.

У 5-6 років у дітей ще не сформовано поняття «вгору», «вниз», «посередині», «справа» та «зліва». Інколи буває так, що дитина прийшла до

школи та не розуміє інструкцій вчителя: «Заокруглюємо донизу і вліво». Тому перед нами постає задача сформувати у неї ці поняття у дошкільному віці під час гри та без графічних рухів.

Коли малюк почне розуміти, що він нього хочуть, то можна буде запропонувати йому з'єднати точки за стрілочками у заданому напрямку: «вниз», «вгору» тощо.

Важливо навчити дошкільника розрізняти та відчувати, що його рука здатна рухатися у заданому напрямку легко.

Крок четвертий. Вчимо малювати паралельні лінії.

На цьому етапі ми вчимо дитину заштриховувати невеличкі малюнки для того, щоб розвинути у неї навичок малювання ліній та правильність їх написання (вертикальні і наскісні штрихи треба писати тільки зверху вниз, а горизонтальні – зліва на право).

Крок п'ятий. Вчимо малювати півовали.

Малювати овали занадто складно, оскільки нам потрібно враховувати не лише орієнтацію у просторі, а ще й співвідношення висоти та ширини. При виконанні цих рухів ми звертаємо увагу на положення руки: кисть має спиратися лише на мізинець.

Крок шостий. Вчимо малювати круги та овали.

Щоб ці фігури не перетворювалися на закарлючки, ми вчимо дітей малювати закручувальні спіралі. А для того, щоб дитина розуміла різницю між цими двома фігурами, доцільно намалювати їх один проти іншого.

Крок сьомий. Вчимо малювати зигзаги та прямі.

На практиці зустрічається таке, що дитина правильно починає писати перші літери, а останні стають меншими та змінюють нахил чи пропорції. Причиною цього є невміння дошкільника вести руку вздовж рядка, вона її напружує, жорстко спирається на мізинець чи на всю руку.

Щоб уникнути цього, треба на попереджувальному етапі навчити вихованців вільно рухати руками вздовж рядка. Для цього нам буде необхідно обрати великі графічні елементи: «хвилі», «хмари», «дороги із

гірками». Починаємо ми із пунктирних ліній, а коли все виходить, то малюк самостійно малює зигзаги, не відриваючи руки.

Крок восьмий. Вчимо розрізняти та писати елементи друкованих букв.

Рекомендуємо ознайомлювати дитину із алфавітом поєднуючи це із аналізом елементів букв та їхніх з'єднань, конструювання букв із сірників чи інших матеріалів.

Під час цього кроку роботи малюки розуміють, що палички та кружечки – елементи букв.

Крок дев'ятий. Вчимо писати друковані букви.

Щоб закріпити зоровий образ букв ми можемо використовувати такі вправи, як «Допиши букву». Пунктири та стрілки допоможуть сформувати правильну траєкторію рухів при письмі. Окрім цього, завдання такого типу допомагають:

- закріпити зоровий образ букв;
- вдосконалити системи рухової координації;
- відпрацювати вміння чітко виконувати інструкцію та визначати послідовність дій.

Крок десятий. Вчимо дитину писати елементи письмових букв.

Можна зазначити, що дев'ятий крок завершує дошкільний етап підготовки до письма. Десятий крок варто розпочинати у першому класі. Його будують на основі інших етапів: формування усвідомленого виконання графічних рухів, подальшого вдосконалення зорово-просторового сприймання, зорово-моторної координації, здатність до аналізу та синтезу, довільної регуляції уваги [49].

Під час корекційно-профілактичних занять ми не можемо обійтися без ігрових вправ. Пропонуємо приклади ігрових вправ на розвиток різних умінь дошкільників.

Ігрові вправи на розвиток слухової уваги

«Впізнай, що звучало»

Пропонуємо дітям прослухати шелест листя, шурхіт пакетів, скрип дверей та інші буденні звуки. Після цього, пропонуємо їм вгадати звук із заплющеними очима.

«Постукаємо, погрюкаємо»

Ознайомлюємо дітей зі звуками, які виникають під час використання певних предметів, наприклад: пакет, папір, металеві чи дерев'яні ложки; олівець, що впав на підлогу, звук батареї та інше. Спочатку вчимо малюків уважно слухати ці звуки, потім прослуховуємо їх із заплющеними очима та відгадуємо, що звучало. Можна продемонструвати звуки за ширмою.

На початковому етапі доцільно домовлятися із дітьми, які предмети будуть використовуватися під час гри. Надалі можна маніпулювати будь-якими предметами та мінятися ролями.

«Веселий клоун»

Дорослий пояснює дітям, що до них завітав клоун та зараз від вдаритиме в бубон. Педагог попереджає:» Тільки-но почуєте звук, миттю обертайтеся до мене». Діти стають шеренгою, дорослий позаду них на відстані 2-4 метри. Педагог, вдаряючи в бубон, швидко дістає клоуна. Клоун «вклоняється» , відтак знову ховається за дорослою спиною. Гра продовжується.

Ігрові вправи на розвиток мовленнєвого слуху

«Упізнай свій голос»

Дорослий записує голоса дітей на диктофон, після чого вони прослуховують запис та намагаються відгадати, хто говорить.

«Три ведмеді»

Вихователька імітує голос із персонажів казки «Три ведмедя». Діти відгадують. Ускладнення: діти самі імітують голос, змінюючи висоту голосу.

«Віршована розминка»

Вихователька і діти стоять у колі та грають із м'ячем. Щоразу, кидаючи м'яча одне одному, вони мають назвати риму до слова, яке на початку гри назвав вихователь.

«Малюємо вірші»

Педагог читає вірші, а діти малюють їхні персонажів чи події.

Ігрові вправи на розвиток фонематичного слуху

«Місто звуків»

Логопед розповідає вихованцям: «Слова складаються із різних звуків. Вони мешкають у звуковому містечку у двох будиночках. Ці будиночки збудовані зі звичайних кубиків. Перший будиночок – низький – у ньому один поверх, тому його називають одноповерховим. Тут живуть голосні звуки. Їх вимовляти легко – промовляйте звук дуже протяжно й рукою робіть жест, ніби щось розтягуєте. Про голосні звуки складають вірші.

Звуки просяться із рота,

Завжди є для них робота.

Бо ж ніколи не мовчать:

То співають, то кричать.

Чи гамують немовлятко,

Чи пищать, мов мишенятко.

Разом з джмеликом гудуть

Та з джерельцем воду ллють.

А, О, Е, У, І та І –

Мовні звуки ГОЛОСНІ!

(Любов Яковенко)

Поряд побудували свій будиночок інші звуки. Вони довго не могли вирішити, як це ліпше зробити. Голосні звуки запрошували їм побудувати високий дім поряд зі своїм. Так, врешті, ті і зробили: біля будиночка голосних звуків побудували свій – шестиповерховий будиночок, і стали зватися приголосними. Приголосний звук вимовляйте голосно, говоріть його коротко, уривчасто, закріплюючи жестом, неначе ви щось відрізаєте. Про голосні, як і про приголосні, складають вірші».

Звуки ПРИГОЛОСНІ сіли,

З ГОЛОСНИМИ говорили.

*І вели вони розмову,
Що без них немає мови!
Хоч вони і не кричать,
Та, либонь, і не мовчать:
Бо сичать, мов гусенята,
І свистять вони завзято.
Ще й кричать, як лев в савані,
Бубонять на барабані...
Лише кажуть всі відразу:
-Є у нас одна образа.
Кожен раз спиняти звук
Нашу пісеньку язик!
Каже «Б»:
-І губи, губи!
Згодна «З»:
-Також і зуби!
-Фі-вступила «Ф» статечна,-
Ваша сварка недоречна.
Чи не знаєте ви досі,
Що хоча ми й безголосі,
Та як візьмемось за руки-
І тверді, і м'якенькі звуки,
І дзвінкі, й глухі, й шиплячі,
І сонорні, і свистячі,
Додамо ще й голосних,
(Бо ж не можна нам без них)-
На вустах дитячих вमितь
Слово рідне забринить!
(Любов Яковенко) [50]*

Під час профілактичної роботи із дошкільниками щодо дисграфії влучним завданням ще буде й вивчення літер. Як ми знаємо, діти дошкільного віку мають наочно-образне мислення, тому фахівці мають створювати образ літери, який супроводжується позитивними емоціями та цікавим словесним супроводом. Для цього, частіше за все, у практиці використовують казку та ліплення літер із солоного тіста.

Поєднання образу літери із цікавим сюжетом казки насичує заняття дружньою атмосферою та позитивним настроєм, тому вихованці запам'ятовують пройдений матеріал краще та міцніше. Пропонуємо до уваги приклади казок про солених Тістиків-літерок.

Літера «І»

На спортивному майданчику Тістики зустріли футболістів і захотіли також стати спортсменами. Взяли по м'ячику, почали їх головою підкидати:

І раз, і два, і раз, і два!

Ось яка весела гра!

Народилась букві «І»-

Стовпчик й м'яч на голові!

Літера «М»

Одного дня Тістики посварилися, іграшками не поділилися. Один до себе ведмедика тягне, других – до себе. Верещать обидва. Треба їх помирити. Які мирилки ви знаєте? (Діти називають відомі їм мирилки).

Стали Тістики миритися, подали одне одному рук та кажуть:

Битися – не билися,

Трохи посварилися,

Потім посміялися,

Друзями zostалися.

Кожен із дітей обирає собі друга, подають одне одному руку, щоб утворити літеру «М». Потім ліплять Тістиків, що сваряться та миряться.

Літера «Л»

Якось Тістики побачили Лелеку та завели з ним розмову: «Лелеко, Лелеко, ти далеко літав, багато бачив, що тобі більш за все сподобалось?».

Лелека відповів: «Лани, луги, лани, леви, липи, ластівки, лимони». Тістики здивувалися та замислилися: «Чому лелека назвав усі ці речі? Все таке різне... Чи може є щось спільне?» Ви здогадалися? Тістики помітили, що всі вподобання лелеки починаються на звук Л.

Лелека пояснив: «Це мій улюблений звук та улюблена літера! На звук Л моє ім'я починається, а літера схожа на мене», - повернувся та пішов по дорозі.

Тістики прислонилися одне до одного голівками і, як лелечині ніжки, покрокували вперед.

Діти виконують пальчикову гімнастику «Лелека»: вказівний та середній пальці крокують по столу, як лелечині ніжки.

Лелеко, лелеко,

Не ходи далеко,

Будемо гратися,

Грамоті навчатися.

Діти ліплять літеру «Л» [51].

Як висновок, ми можемо наголосити, що під час профілактичної роботи щодо дислалії у дошкільному віці важливо притримуватися таких чинників:

- раннє виявлення небезпеки формування цього дефекту;
- висока пильність до дитячого мовлення;
- грамотно організована корекційно-профілактична робота;
- достатній арсенал методичного та дидактичного матеріалу щодо цієї проблеми;
- співпраця із іншими фахівцями ЗДО та з батьками.

Висновки до другого розділу

Підсумовуючи надану нами інформацію в другому розділі ми маємо зробити наступні висновки, що:

1. Діагностичні заходи виступають як один із головних чинників побудови та організації ефективної та грамотної корекційно-профілактичної роботи.

2. Лише під час поєднання традиційних та інноваційних технік ми можемо досягти позитивного результату від занять. Не слід забувати про те, що дані методики мають доповнювати один одну, а не використовуватися ізольовано.

3. Використання інноваційних технік на заняттях допомагає фахівцю діяти опосередковано на дитячу особистість та знижувати натиск на вихованців. Це не лише підвищує продуктивність роботи, а ще й допомагає створювати емоційний контакт та атмосферу довіри між дорослим й дитиною.

4. Говорячи про профілактику дисграфії, ми маємо на увазі вчасну та висококваліфіковану допомогу (особливо у період старшого дошкільного віку). Кожен спеціаліст має розуміти, що він нашої пильності та організованості залежить майбутнє дитини.

ВИСНОВКИ

Переглядаючи все вище сказане ми маємо зробити декілька висновків стосовно дислалії та організації корекційно-розвиваючої та корекційно-профілактичної роботи, а саме:

1. Дислалія виступає найрозповсюдженішим дефектом мовлення. Не дивлячись на те, що дане порушення легко можна корегувати та усувати, перед фахівцями все ж таки постає деякі проблеми. Однією із яких є ставлення батьків до порушень звуковимови у дошкільників. Багато хто із родичів інколи не звертає певної уваги на мовлення дітей; деякі із батьків вважають це особливістю дошкільного віку та мають надію, що дитині треба лише «разговориться». Є також і категорія батьків, які навмисно спілкуються з дитиною неправильно (сюсюкаються), або ж самі родичі мають дефекти у вимові, через що малюк переймає це як правильну модель спілкування й намагається копіювати дорослих. Та третя проблема, яка перед нами постає – педагогічна занедбаність. Через це дитина затримується у розвитку та потребує висококваліфікованої допомоги.

2. Правильно організована діагностика та різнобічний підхід. Як ми казали вище, перший крок до ефективної корекційної роботи – чітка та різнобічна діагностика, яка буде включати в себе не лише дані про мовлення та психо-фізіологічні особливості вихованців, а ще й відомості від батьків щодо пренатальних, натальних та післянатальних етапів.

3. Опора на традиційну методику та техніки корекційно-розвиваючої й профілактичної роботи. Педагогічне надбання минулого, яке становить фундамент для розвитку сучасної спеціальної освіти – те, що кожен фахівець має знати та на що має спиратися під час організації, підготовки та проведення роботи із дітьми. Саме традиційні методики дають нам схему для діагностування й організації корекційної роботи. Саме на основі традиційних методик ми маємо можливість створювати новітні, авторські техніки навчально-виховного процесу.

4. Впровадження та активне використання інноваційних технологій. Сучасний світ та нове покоління дітей вимагають нових шляхів розв'язання поставлених перед педагогами питань. Тому ми не можемо спиратися лише на традиційні методи корекції вад звуковимови. Розвиток світу стимулює фахівців сфери освіти шукати та впроваджувати нові технології, які будуть мати ефективний вплив під час роботи із розвитком дитячого мовлення.

5. Вчасне виявлення небезпеки формування дисграфії у дітей дошкільного віку. Це те питання, яке постає одним із головних перед логопедом, бо саме від вчасної діагностики та профілактичної роботи буде залежати подальша шкільна успішність юної особистості.

Отже, спираючись на всі данні, які ми змогли зібрати й детально простежити у дипломній роботі, ми маємо дійти до висновку, що:

- хоч дислалія виступає не складним дефектом та має розповсюджений характер вона може значно зашкодити формуванню психічних функцій дитини та привести до труднощів у шкільні роки;
- ігнорування проблеми вад звуковимови сприяє виникненню дисграфії та дислексії у малечі;
- лише комплексна діагностика дозволяє більш ефективно організувати корекційно-розвивальну роботу;
- співпраця педагогічного персоналу – виступає запорукою вдалого навчання;
- поєднання традиційних та інноваційних технік надає педагогу спричинювати більш вдалий вплив на дитину; дозволяє без утисків та змушення корегувати недоліки вимови;
- своєчасна профілактика дисграфії забезпечує успішне майбутнє вихованця вже на етапах дошкільного дитинства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Логопедія: Навч. Посібник для студентів пед.інс-т Л69 по спец. «Дефектологія»/ Л.С.Волкова, Р.І.Лалаева, Е.М.Мастюкова та інш.; Під ред. Л.С.Волкової. – М.:Просвітництво, 1989р., стр. 22-40
2. Волкова Г.А. //Логопедія//.- М.,1996р., електронний ресурс.-режим доступу: https://znanio.ru/media/istoriya_izucheniya_dislalii-320261
3. І.В.Марков «Порушення мовленнєвого розвитку у дітей», електронний ресурс.-режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/narusheniya-rechevogo-razvitiya-u-detey/viewer>
4. Т.В.Нестерова «Проблеми стану здоров'я дошкільників із порушенням мовлення»//Медицина та фармакологія//, Луганськ, 2014р.
5. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Словник. – СПб: КАРО.Н.В. Новоторцева, 2006р.
6. Глушакова Т.В. «Дислалія: що це таке? Причини, форми, особливості розвитку дислалії та методи їх усунення» //Логопед// 2016р., електронний ресурс.-режим доступу:https://pedsovet.su/logoped/problemy/6336_dislalia_prichiny_i_lechenie
7. Н.І.Болтакова «Теоретичні основи логопедії. Дислалія: короткий конспект лекцій»; каз.фед.ун-т.-Казань 2013р., стр 29-31
8. Логопедія: Підручник для студентів дефектологічних кафедр педагогічних вузів/Під ред. Л.С.Волковой, С.Н.Шаховської. – м. Гуманіт.вид.центр Владос, 1998, стр. 98
9. Н.В. Артаманова «Дислалія (недорікуватість)», електронний ресурс.-режим доступу: https://www.krasotaimedicina.ru/diseases/speech-disorder/dyslalia#h2_2
10. Логопедія: Учбовий посібник для студентів пед.інститутів по спеціальності «Дефектологія»/Під ред. Л.С.Волковой, Р.І. Лалаевої. – м.: Просвітництво, 1989., стр. 528
11. Понятійно-термінологічний словник логопеда/Під ред.В.І.Селіверстова. – м.: гуман.вид.центр Владос,1997р., стр.400

12. Логопедія. Дизартрія/на осн. Белякова Л.І. та Волоскова Н.Н. –м.: гуман.вид.центр Владос, 2009р, стр. 287
13. Електронний ресурс.- режим доступу: <https://studfile.net/preview/4513215/>
14. Шаховська С.Н. Логопатопсихологія: навч. Посібник для студентів/Р.І.Лалаева, С.Н. Шаховська. – м.: Владос, 2011р., стр. 462
15. Уткіна І. «Вплив вад звуковимови на оволодіння дітьми грамотою»//Науковий пошук студентів ХХІ ст.:актуальні питання гуманітарних та соціально-економічних наук// Ізмаїл, випуск 6 2020р., стр.143-146
16. Електронний ресурс.-режим доступу:
<https://www.logopedmaster.ru/node/863>
17. Е.С.Ізотова «Логопедична діагностика дітей із дислалією», електронний ресурс.-режим доступу:
https://www.defectologiya.pro/zhurnal/logopedicheskoe_obsledovanie_detej_s_dislaliej/
18. Електронний ресурс.-режим доступу:
<https://www.logopedplus.ru/articles/narusheniya-zvukoproiznosheniya-u-detej/metodika-raboty-po-korreksii-zvukoproiznosheniya/>
19. Електронний ресурс.-режим доступу:
https://www.defectologiya.pro/zhurnal/organizacziya_logopedicheskoy_raboty_v_doshkolnom_obrazovatelnom_uchrezhdenii/
20. Седова Н.Г. «Дислалія. Основні форми, напрями та методи корекції», електронний ресурс.-режим доступу:
<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:s4hKPj0uya8J:https://multiurok.ru/files/dislaliia-osnovnye-formy-napravleniia-i-metody-kor.html+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua&client=opera>
21. Марина Гладко «Вправи на розвиток слухової пам'яті: приклади, способи використання, методичні рекомендації», електронний ресурс,- режим доступу:
https://pedsovet.su/metodika/6384_uprazhnenia_na_razvitie_sluchovoy_pamyati

22. Усольцева А.Ю. «Ігрові вправи як засіб розвитку фонематичного сприймання у дітей із порушеннями опорно-рухового апарату», Сбірник матеріалів щорічної міжнародної науково-практичної конференції //Виховання та навчання дітей молодшого віку//, 2015р.
23. Голованова Аліса «Ігри на розвиток слухової уваги», електронний ресурс,-режим доступу:
<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:mERiGg4Xj4UJ:https://www.igrocity.ru/blog/igry-na-razvitie-sluhovogo-vnimaniya+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua&client=opera>
24. Ткаченко Т.А. «Розвиток фонематичного сприймання та навичок звукового аналізу» //Логопедичний зошит//. – СПб: Дитинство-пресс, 2000р.
25. Ткаченко Т.А. «Розвиток фонематичного сприймання» //Альбом дошкільника: посібник для логопедов, вихователів та батьків//. – М.: вид. Гном і Д., 2005р.
26. Бакланова І.В. «Ігри та вправи на розвиток компонентів вимовної сторони мови», електронний ресурс.-режим доступу:
<http://mdou47st.bel31.ru/igruiypragn.pdf>
27. Кудайдатова А.Г. //Сбірник ігрових вправ для розвитку фонематичних процесів (для індивідуальних та під групових занять//, м. Екатеринбург
28. Світлана Безпала «Інтеграція LEGO-конструювання в освітній процес»//Вихователь-методист дошкільного закладу//.Київ, №5 травень 2014 р., стр. 22-23
29. Тетяна Геращенко «Розвиваємо мовлення з LEGO: дидактичні ігри» //Вихователь-методист дошкільного закладу//. Київ, №5 травень 2014р., стр.35
30. Людмила Гасюк «Світ паперових чудес у техніці оригамі» //Вихователь-методист дошкільного закладу//. Київ, №10 жовтень 2016 р., стр. 56-58
31. Тетяна Подоліна «Гіпнопедія – нетрадиційний метод мовленнєвого розвитку дітей-логопатів» //Вихователь-методист дошкільного закладу//. Київ, №4 квітень 2016р., стр.36-38

32. Валентина Андросова «Використання інноваційних технологій для корекції звуковимови старших дошкільнят» //Палітра педагога//. Київ, №1 2005р., стр.20-21
33. Ольга Безсонова «Коректурні таблиці як стимул пізнавальної активності дошкільників» //Вихователь-методист дошкільного закладу//. Київ, №12 грудень 2012р., стр. 60
34. Наталія Резенчук «Скажи «ри-ба»: виправляємо вимову за допомогою коректурних таблиць» //Вихователь-методист дошкільного закладу//. Київ, №11 листопад 2017р., стр.50-52
35. С.О. Келембет « Наука кінезіологія – гімнастика для мозку» //Логопед//. Харків, №3 (51) березень 2015р., стр.4
36. Катерина Крутій «Використання мультфільмів як засобу розвитку зв'язного мовлення дошкільників» //Вихователь-методист дошкільного закладу//. Київ, №9 вересень 2013р., стр.54-58
37. Катерина Крутій «Використання мультфільмів як засобу розвитку зв'язного мовлення дошкільників». Київ, №10 жовтень 2013р. , стр. 55-56
38. Н.М.Мовчан «Ейдетика і формування правильної вимови звуків» // Логопед//. Харків, №10 (58) жовтень 2015р.,стр.7-9
39. Тетяна Ринчківська та Світлана Соломонюк «Створюємо лепбуки для опанування ідей сталого розвитку» //Вихователь-методист дошкільного закладу//. Київ, №8 серпень 2017р., стр. 46-50
40. Здрілюк І.М. //У світі лінгвістичних казок//, м. Мстишин, 2018р.
41. Катерина Крутій «Розвиток лінгвокреативних здібностей дошкільників за допомогою штучних текстів» //Вихователь-методист дошкільного закладу//. Київ, №10 жовтень 2014р., стр. 18-21
42. Наталія Вільгоцька «Нетрадиційні засоби розвитку мовлення та творчості малюків: ігри із сухим басейном» //Вихователь-методист дошкільного закладу//. Київ, №6 червень 2013р., стр.54-60

43. Наталія Швайгерт «Піскова анімація у дошкільному навчальному закладі» //Вихователь-методист дошкільного закладу//. Київ, №12 грудень 2013р., стр.39-40
44. Наталія Швайгерт «»Розумна гімнастика» – універсальний метод розвитку та оздоровлення дошкільників» //Вихователь-методист дошкільного закладу//. Київ, №2 лютий 2016р., стр.28-30
45. Катерина Єгорушкіна «Казкотерапія як інструмент психолога та педагога» //Вихователь-методист дошкільного закладу//. Київ, №2 лютий 2012р. стр. 6-7
- 46.Н.І.Коршенко «Казки-зв'язки для автоматизації звуків у дітей з використанням мнемотехніки» //Логопед//, Харків, №8 (68) серпень 2016р., стр.23-27
47. К.А.Оленич «Особливості граматичної компетенції дошкільників»//Логопед//, Харків, №10 (70) жовтень 2016р., стр.8-9
48. Олександра Багмут «Попередження дисграфії у дошкільників: діагностичні та корекційні аспекти» //Вихователь-методист дошкільного закладу//. Київ, №12 грудень 2015р., стр.25-32
49. Мар'яна Безруких «Десять кроків до письма» //Вихователь-методист дошкільного закладу//. Київ, №3 березень 2012р.,стр. 51-54
50. Олена Каплуновська «Гра і навчання грамоти: досягаємо гармонії» //Вихователь-методист дошкільного закладу//. Київ, №4 квітень 2017р., стр.25-28
51. Лариса Бондар «Пізнаємо літери через казку й ліплення» // Дошкільне виховання//. Київ, №11 2012р., стр. 28-29
52. Лариса Калмикова, Наталія Харченко, Тетяна Бондаренко «Діагностика мовленнєвого розвитку» » //Вихователь-методист дошкільного закладу//. Київ, №12 грудень 2016р., стр.27-35
53. Ірина Уткіна «Використання інноваційних технологій під час корекції звуковимови»//Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії// Переяслав, 31 жовтня 2021р.,стр.72-74